

SOTTFØNIA

Østensjøvannets Venner
Nr. 59 – juni 2020 – Årgang 31

Innhold

Leder	3
Manglerudtunnelen - Statens vegvesen på ville veier	4
Forvaltningsplan for Østensjøområdet miljøpark	5
Eterfabrikken – må bli en del av miljøparken	8
Bever i Østensjøvannet	9
Korona, folkehelse og natur	10
Artsrike kulturmarker	11
Bogerud-sneglen	13
Fuglerapport 2019	14
Vask henda! Hold avstand!	15
75 år etter frigjøringen – intervju med Randi Devik	16
Oslo Byleksikon på nett	20
Hageavfall – ikke i miljøparken	20
Stikkmyggen	21
Manglerud bad og tilførselsveiene	21
Bølerbekken – til dikterisk inspirasjon. Om Olav Nygard	22
Saueslipp på Bekkasmyra	26
Besøksenteret på Bakkehavn	27
Gjennom kameranlinen – bilder av Steinar Myhr	28
Båndtvang	29
Brenneriloven 1816-1845 – Gårdsbrennevin fra Alna	30
Lillejordet barnehage	33
Oslo Elveforum 20 år	34
Låveveien 70 - ny utbygger	35
Nye arter – insekter og sopp 2018-2020	36
Mitt Østensjøvann – Amund Kveim	40
Eineren – tre eller busk?	42
Finn pøbelplantene	43
«Urnaturen» i Kirkeskogen	45
Skjøtselsarbeidet i miljøparken	46
Oppsyn rundt Østensjøvannet	50
Vannstandsvariasjon	51

Oppdaget forurensning eller skadde dyr?

Ved forurensning, oljeutslipp eller lignende, kontakt vann og avløpsetatens telefonvakt: 23 43 79 00 (hele døgnet!). Ser du skadde dyr som kunne trenge hjelp, ring dyre-ambulansen på 02222 (kommunal instans) eller fuglehjelpen: 911 65 789.

Østensjøvannets Venner

Postboks 77 Oppsal, 0619 Oslo

Redaksjon: Amund Kveim (ansv.red.)
Leif-Dan Birkemoe (redaktør), Audun Brekke
Skrindo, Tore Nesbakken og Hans-Petter Jensen

Layout/design: LOUD AND CLEAR AS
Grafisk produksjon: 07 Media

E-post/nettsider:
post@ostensjovannet.no
www.ostensjovannet.no
Følg oss på facebook

Sothøna: ISSN: 1504-0615
Organisasjonsnummer: 983 034 446
Driftskonto: 7874 05 56761
Logo: Anne Durban
Opplag: 2400

Foreningens styre:

Leder:
Amund Kveim, 975 44 552
E-post: amund.kveim@ostensjovannet.no

Nestleder:
Finn A. Gulbrandsen, 481 58 776
E-post: fi-gul@online.no

Styremedlem/sekretær:
Tore Nesbakken, 970 11 340
E-post: tore-nes@online.no

Styremedlem/kasserer:
Sigrun Antonsen, 924 66 266
E-post: siant@hotmail.no

Styremedlemmer:
Leif-Dan Birkemoe, 901 25 523
E-post: dbirkemo@online.no

Lise M. Johansen, 909 14 614
E-post: lisemarry@gmail.com

Paul Fekjær, 908 49 803
E-post: paulf@online.no

Varamedlemmer:
Grete Edholm, Eirik Wærner,
Tiril Andersen, Hans-Petter Jensen

Valgkomite:
Tore Nesbakken, Jenny Helen Stillerud,
Audun Brekke Skrindo

Medlemsendringer meldes til:
Bjørn Steensrud, 22 27 01 03
E-post: bjorn@skogkatt.homelinux.org

Besøksenter våtmark Oslo
E-post: post@vatmarkoslo.no
www.vatmarkoslo.no

Revisor: BDO AS

Medlemskontingent:
Hovedmedlem kr. 200
Husstandsmedlem kr. 20
Foreninger o. l. kr. 400
Firma/bedrift o. l. kr. 800

Konto for medlemskontingenter: 5082 07 54112

Redaksjonen avsluttet 09.06.2020

Forsidebilde: Steinar Myhr
Myrsanger, en sjelden gjest ved Østensjøvannet.
Nikon D300.

Leder:

ETERFABRIKKEN – HVA NÅ?

Byrådspartiene har stanset planene om boligbygging på Eterfabrikken på ubestemt tid. Dette er vi svært fornøyd med, men spørsmålet nå er hva området alternativt kan benyttes til. Det haster å få en avklaring ettersom deler av den gamle bygningsmassen krever sikring, rehabilitering og vedlikehold. Også eier fortjener et svar. Et alternativ er selvfølgelig at kommunen tilbyr eier innløsning og benytter eiendommen til ulik samfunnsgavnlige aktivitet og utleie. Uansett er det nå avklart at fremtidens bruk av Eterfabrikken må være tilpasset nabolskapet til Østensjøområdet. Hele tomten, både naturdelen og bygningsmassen bør inngå i Miljøparken.

BOGERUDVEIEN 15

Litt lenger sør ligger en gammel fraflyttet barnevernsinstitusjon. Også her vil ny eier rive og bygge boligblokker. Saken er en klar parallell til Eterfabrikken, der politikerne har tatt en prinsipiell avgjørelse om ikke å bygge i randsonen til Østensjøområdet Miljøpark. Vi forutsetter at Byrådet, og Bystyret, avviser planene. Alt annet vil være prinsippløst og svært uheldig.

STOR TILSTRØMNING TIL ØSTENSJØVANNET

Koronasituasjonen har ført til at folk søker ut i nærmaturen mer enn noen gang, og vi ser tydelig hva Østensjøområdet betyr i et folkehelseperspektiv. Samtidig registrerer vi dessverre at den økede aktiviteten medfører forstyrrelse og slitasje naturen ikke har godt av. Dersom befolkningsvekst og fortsatt boligbygging i nærrområdene fortsetter, vil et vedvarende økt aktivitetsnivå trolig kunne få betydelige konsekvenser. Østensjøområdet er for alle, men alle må bidra til at menneskelig aktivitet tilpasses naturen og dens tåleevne. Bare på den måten kan våre uerstattelige verdier bevares og være til glede for kommende generasjoner.

FORVALTNING AV OMRÅDET

Etter omfattende arbeid la kommunen i fjor frem sin nye forvaltningsplan for Østensjøområdet Miljøpark. Denne har nå vært ute til høring og skal etter hvert behandles politisk. Planen er full av gode tanker og intensjoner, men det haster med å komme i gang med de mange nødvendige tiltakene. Byrådet la i 2020-budsjettet inn en liten ekstrasum til Østensjøvannet, og vi forutsetter at Byrådet vet at planen krever betydelige midler i de kommende budsjettene.

BESØKSENTERET ÅPNES

I koronatiden har det hverken vært undervisning eller åpne dager på besøksenteret vårt på Bakkehavn. I skrivende stund er undervisningen i gang igjen, og vi har så smått begynt å ha åpent på søndager. Det er vårt håp at vi fra høsten kan holde åpent som normalt og ønske dere alle velkommen til aktiviteter for store og små.

Østensjø, juni 2020

Amund Kveim
Leder

ÅRSMØTET 2020

Som følge av koronasituasjonen måtte årsmøtet i mars avlyses. Det sittende styre har videreført sitt arbeid, og tar sikte på å innkalle til årsmøte til høsten.

Manglerudtunnelen

– Statens vegvesen på ville veier

Tunnelprosjekt har over tid vokst både i omfang og kostnadsanslag. Byrådet og bystyreflertallet har nå satt foten ned og mener prosjektet ikke medfører redusert trafikk eller har tilstrekkelig klimaeffekt. Forhandlingene er vanskelige, og nå er det høyst tvilsomt om prosjektet lar seg realisere.

Amund Kveim

Manglerud-tunnelen, eller E6 Oslo øst som det offisielle navnet nå er, har ligget inne i finansieringsplanen Oslo-pakke 3 i mange år. Opprinnelig var den planlagt som et tiltak for å bedre støv-, støv- og forurensningssituasjonen på Abildsø, Ryen og Manglerud. Etter hvert har prosjektet blitt større og større og inneholder nå et omfattende tunnel- og veisystem fra Klemetsrud i sør til Teisen og Trosterud i nord, med av- og påkjøringsramper bl.a. mot Ryen og den planlagte kollektivterminalen på Bryn. Nå fortøner det seg som gigantisk, dyrt og uten den nødvendige lokale samlede miljøgevinst i vårt område.

Det er dyp uenighet mellom de ulike forhandlingspartene, og også innen Arbeiderpartiet. I Byråd er AP mot prosjektet (slik det nå foreligger), mens Østensjø AP (og SV), med BU-leder Kristin Sandaker i spissen, ivrer for. Etter bystyrets vedtak har hun varslet at hun derfor trekker seg fra vervet som leder i Østensjø bydelsutvalg.

Ikke bra for Østensjøvannet.

Tunnelen er sikkert bra for boligområdene på Manglerud, men ikke bra i det hele tatt for Østensjøvannet og nærområdet på Abildsø. Slik planene er pr. i dag innebærer forslaget at store deler av Bjørnensskogen og Abildsømyra går tapt. Gjennom disse viktige randsonene for Østensjøvannet renner Smedbergbekken, en av vannets viktigste og største tilførselsbekker. E6 vil bli liggende som en sperre mot deler av nedbørsfeltet i vest, og veivann vil bli ledet ut i bekken og videre ned i reservatet.

Like ille er det med luftetårnene som skal ligge ved tunnelinnslaget vest for Smedbergveien og spre forurensning fra tunnelen i nærområdet. Vi har alle sett de enorme skorsteinene i Lodalen, de ruver i landskapsbildet og spyr ut forurensning. Statens vegvesen bekrefter at det pr. i dag

Slik planen er pr. i dag innebærer forslaget at store deler av Bjørnensskogen og Abildsømyra går tapt. Kilde: Statens vegvesen, Utbyggingsprosjektet E6 Oslo Øst.

ikke finnes teknologi som kan rense denne luften. Det betyr at den luftforurensning som i dag spres i området Abildsø-Ryen-Manglerud, samles og slippes ut ved Abildsømyra.

Tilbake til tegnebrettet.

Vi har ikke særlig tro på at veitrafikken langs denne akse vil bli mindre i årene som kommer, men vi håper likevel trafikken blir mindre forurensende. Vi er ikke motstander av tunnel, men den må i så fall få en miljøprofil også i Abildsøområdet, noe dagens planer etter vår oppfatning slett ikke har. De store naturinngrepene, avrenningen og den konsentrerte luftforurensningen i Abildsøområdet er hverken bra for mennesker eller natur.

Samtidig er det et problem at en rekke utviklingsprosjekter i Oslo sør-øst har basert seg på realiseringen av Manglerudtunnelen. Det er derfor betimelig av flertallet i Bydelsutvalget å stille spørsmål om hva som skal skje om tunnelplanen faller.

Vårt ønske har hele tiden vært at man forlenget tunnelen sørover i stedet for nordover. Den burde startet allerede etter å ha passert Skullerud-dumpa sørfra. Alternativt kunne man skrinlegge hele prosjektet og i stedet igangsette avbøtende tiltak for å skjerme både natur og naboer. Dette burde for øvrig vært gjort for lenge siden uansett. Vi slutter oss til Aftenpostens lederartikkel 23. april der det konkluderes at hele prosjektet må sendes tilbake til tegnebrettet.

Mange meninger om viktig plan

– ny forvaltningsplan for Østensjøområdet miljøpark

Bak denne kjedelige betegnelsen ligger det en spennende plan for å ta vare på Østensjøområdet ved hjelp av en rekke tiltak. Planen representerer virkelig en satsning på naturverdiene, men noen viktige punkter er fremdeles uavklart eller omstridt. Østensjøvannet er uerstattelig og de beslutninger som tas nå vil få store konsekvenser for fremtiden.

Amund Kveim

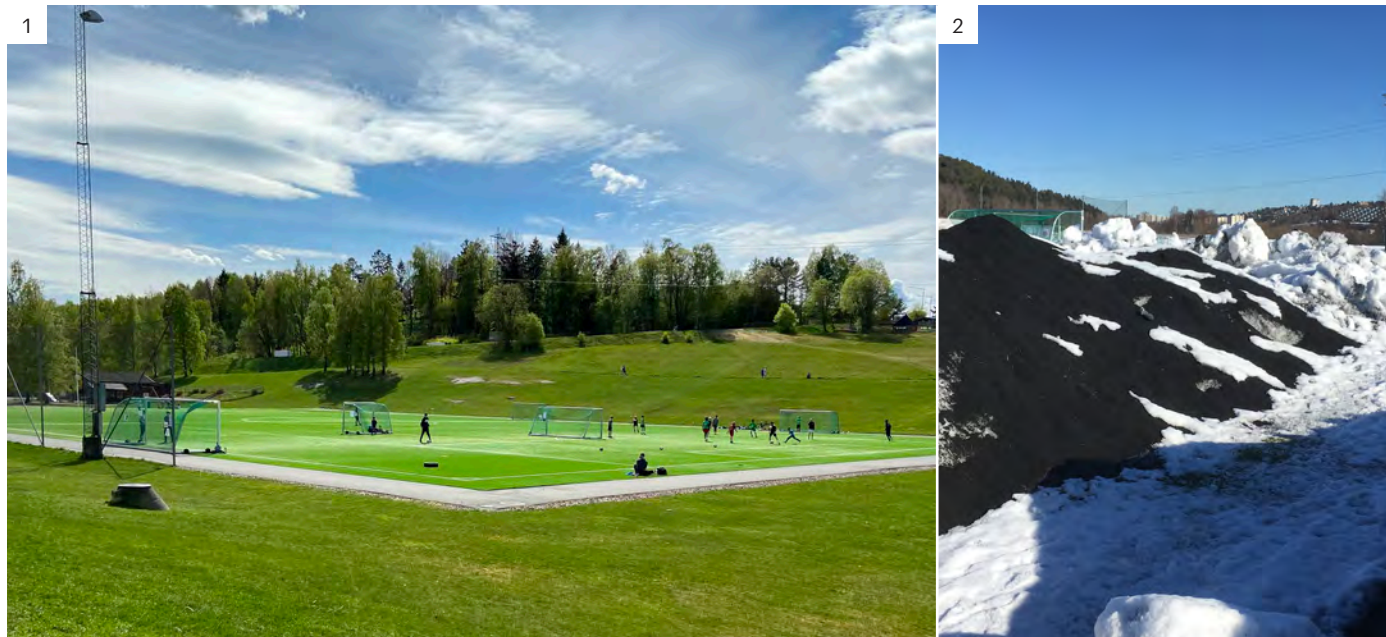
Miljøparken er en grønn lunge i byggesonen. Foto: Jon Markussen, 2011.

Planen er utarbeidet for Bymiljøetaten av Multiconsult, og høringsfristen var 17. februar. I en visjon for området heter det bl.a. at «Miljøparken skal være et utstillingsvindu for Oslo kommunes politikk for bevaring og formidling av natur- og kulturverdier» og at

«Det skal tilrettelegges for at økt bruk ikke forbruker eller forringer området.» Hovedpunkter i planen er bl.a. et nytt forvaltningsorgan for området, avsetning av «betydelige midler», ny reguleringsplan, nye store hensynsoner og etablering av et nytt våtmarkssenter.

Naturvern hensyn er viktigst

Østensjøvannets Venner er svært positive til planen, og det samme er den store majoriteten av de høringsinnspill som er kommet fra ulike instanser. Et av de mest sentrale punktene vi har fremhevet er at «der det

eventuelt er konflikt mellom idretts- og rekreasjonshensyn på den ene siden og naturhensyn på den andre så må det være sistnevnte som blir avgjørende.» Både bydel Østnesjø, Oslo Elveforum og Oslo og Omland Friluftsråd slutter seg til dette. Fylkesmannen sier det slik: «... det er viktig at en ny reguleringsplan ivaretar hensynet til naturmangfold i området i minst like stor grad som i dag.»

«Alle» vil ha nytt senter

Mange av høringsinnspillene dreier seg om plassering av nytt senter, kunstgressbanene og utvikling av idrettsanleggene. Det er en bred støtte for etableringen av nytt senter, men samtidig sprikende oppfatning av hvor det i så fall bør plasseres. Fra idrettens side pekes det i den forbindelse på at dersom det åpnes for bygging av nytt senter bør det også åpnes for nye klubbhus og idrettsanlegg.

Nybygg i miljøparken og randsonene er i utgangspunktet ikke ønskelig. Både Bymiljøetaten, Plan- og bygningsetaten, Fylkesmannen i Oslo og Viken, og en rekke natur- og miljøorganisasjoner mener imidlertid at bygging av et nytt senter er av stor betydning for det overordnede målet om å bevare Østnesjøområdet naturverdier. Dette begrunnes med at man da har en langt bedre lokal base både for undervisning, forvaltning og skjøtsel, som mer enn oppveier de eventuelle ulemper et nybygg vil ha.

Østnesjøvannets Venner er kommet til samme konklusjon, men et nytt senter må ikke komme i konflikt med verneinteressene. Plan- og bygningsetaten påpeker at ingen av de foreslåtte alternativene for plassering av senteret er optimale. Mange har pekt på trafikkforhold, og særlig at senteret må være tilgjengelig for turbusser. Utdanningsetaten, som med sine 12.000 besøkende barn i 2019, uttaler imidlertid at det er ordinær kollektiv transport som benyttes, ikke turbusser. Høringsrunden har derfor ikke gitt noen avklaring av plasseringsspørsmålet, og dette må derfor utredes nærmere.

- 1). Rustad idrettsfelt. Foto: 09.05.2020.
- 2). Gummigranulat på Abildsø idrettsfelt. Foto: 19.03.2019.
- 3). Østnesjøvannet er uerstattelig og de beslutninger som tas nå vil få store konsekvenser for fremtiden. Mot Abildsø gård. Foto: 21.04.2020.
- 4). Bekkeblom på Bogerudmyra Øst. Foto: 09.05.2020.
- 5). Vårpløying på Østnesjø gård. Foto: 21.04.2020.

Alle foto: Leif-Dan Birkemoe

Gummigranulat må bort

Et annet vanskelig spørsmål er kunstgressbanene. Gummigranulat som innfyllingsmateriale er et betydelig miljøproblem og må utfases så raskt som mulig. På Rustadfeltet fjernet man gummigranulatet og forsøkte med kork som alternativ. Dette var selvfølgelig gunstig miljømessig, men materialet har over tid vist seg å være mindre egnet for spill. Idrettslaget ønsker derfor at dette nå erstattes med gummigranulat. På Abildsøfeltet ble det opprinnelig benyttet sand som innfyllingsmateriale, men heller ikke det hadde angivelig den nødvendige spillegenskapen. Sand ble derfor nylig byttet ut med gummigranulat. Manglerud kunstgress har også gummigranulat.

Østnesjøvannets Venner har hele tiden vært sterkt kritisk til bruk av gummigranulat og finner det helt uakseptabelt at dette er i bruk nær vassdrag og verdifulle naturområder. Østnesjø bydelsutvalg slutter seg til et slikt syn. Det er betydelig svinn fra banene og tonnevis havner i naturen. Der brytes materialet ned og det avgis store mengder miljøgifter. Gummigranulat er derved et betydelig miljøproblem. Etter mange år der denne problemstillingen har vært bagatellisert, har nå både myndigheter og idretten selv erkjent dette. Problemet forsterkes av det vi oppfatter som dårlige tekniske løsninger for å hindre spredning, sviktende rutiner for bruk og drift av banene, og utilstrekkelig sanering av forurensete masser ved rehabilitering av baner.

Tiltak mot spredning ikke gode nok

På Abildsøfeltet unnlot man å benytte de opprinnelige planene for å redusere spredning. Kunstgresset med granulat ble lagt helt ut mot steinkanten som omgir banen. Meningen var at kunstgresset skulle omringes av et asfaltert område slik at granulat utenfor selve banedekket lett kunne samles opp og tilbakeføres. Brukere skulle kanaliseres ut og inn fra banen over et feid asfaltområde og deretter gjennom en port der fastmonterte koster skulle benyttes for å få av eventuell restgranulat fra fottoyet. I praksis står porten for driftsmaskiner alltid oppe og adkomst kan skje både gjennom denne og direkte inn på banen fra vollen i øst. Snømaking fører granulat så langt ut at granulat havner på utsiden. Snøhauger med granulat, og granulathauger inne på området er tydeligvis morsomt for små barn og leke i. Resultatet er at planene for redusert spredning bare har begrenset virkning.

Oslo fotballkrets er av en annen

oppfatning. De mener tiltakene er gode nok og at man får avvente «inntil gode og rimelige erstatningsmaterialer foreligger». Vi er kjent med at det for tiden utprøves nye materialer som skal være mer miljøvennlige. Men vi husker jo fremdeles de første granulatypene som ble oppgitt å ikke ha skadelige virkninger for naturen. Neste «generasjon» granulat skulle være vesentlig bedre, og ble markedsført som «miljø-granulat». Det er denne typen man nå innses svært skadelig og Miljødirektoratet ønsker å fase ut.

Andre ønsker

Abildsø idrettslag ønsker oppgradering av klubbhuset og et tennisanlegg i sørenden av feltet. Abildsø skole (FAU) ønsker seg «Pumptrack» (sykkelbane med kuler og hopp) samme sted. Rustad idrettslag ønsker seg oppgradering av klubbhus, flere lysmaster og gummigranulat til kunstgressbanen. Til gjengjeld har vi ikke registrert noen motstand mot planen om å tilbakeføre Mercantile-feltet til naturområde som har vært reguleringsformålet de siste tiårene.

Planen innebærer at det innføres og håndheves helårs båndtvang for hunder i hele området. For å kompensere for dette ønsker Bymiljøetaten å etablere et friområde for hund ved Østnesjøvannet. Bydel Østnesjø, Norsk ornitologisk forening, Oslo og Akershus (NOFOA) og Østnesjøvannets Venner mener alle at slike friområder ikke bør legges i områder med mye fugl og vilt.

Vi ønsker at man må få fortgang i arbeidet med å åpne Østnesjøvannets mange tilførselsbekker som i dag ligger i rør. Dette får tilslutning bl.a. fra Oslo Elveforum og bydelen.

Byantikvaren ønsker å sikre Bakkehuset, den lille tidligere arbeiderboligen til Eterfabrikken, som ligger mellom parsellhagene og fabrikkområdet. Dette er vi helt enig i, og her haster det.

Regionkontoret for landbruk ønsker på vegne av Østnesjø og Abildsø gård at planen ikke må legge hindringer i veien for drift og tiltak på gårdene. Videreføring av jordbruket er svært viktig, og endringer i driftsform kan føre til at det blir interesseavveininger mellom natur, miljø og kulturhistorie på den ene siden og økonomisk drift og eieres ønsker på den andre. Begge gårdene er fredet etter kulturminneloven.

Samlet sett mener Østnesjøvannets Venner at planen er god og at høringsrunden danner et godt grunnlag for et vedtak, og for å komme i gang med de mange tiltakene. Det haster.

Eterfabrikken

– må bli en del av miljøparken

Ny eier har kommet med nye planer. Kommunen setter foten ned.

Som kjent har Scandinavian Property Group (SPG) overtatt eiendommen og kommet med nye utbyggingsplaner for rundt 80 nye leiligheter. Siste nytt er imidlertid at Plan- og bygningsetaten (PBE) har satt foten ned og midlertidig stanset planinitiativet. Dette begrunnes med nærheten til miljøparken og at dette må avklares nærmere.

Amund Kveim

Mindre omfattende, men skadelig

SPG's planskisse er mindre omfattende enn JM's forslag som ble avvist av bystyret for et drøyt år siden. SPG har hatt samtaler med Østensjøvannets Venner og er derfor godt kjent med hvilken betydning Eterfabrikken og eiendommen har for Østensjøområdet. Østensjøvannets Venner ønsker imidlertid helt å forhindre boligbygging bl.a. fordi dette vil ha uheldige virkninger for omkringliggende verdifull natur.

I sitt brev sier PBE at planen vil kunne være i strid med bystyrets vedtak om å styrke og utvide vernet, byrådets uttalte ønske om det samme (Byrådsforklaringen)

og Forvaltningsplanens føringer om å innlemme nye områder i miljøparken. Før dette er avklart får ikke SPG lov å gå videre med sine planer eller legge disse ut på høring. Beslutningen er helt i tråd med Østensjøvannets Venners ønske, og planarbeidet er derfor parkert på ubestemt tid. Eterfabrikken ligger på en brink, på en kile inn i miljøparken. Fabrikkområdets mange bygninger har stor lokal kulturhistorisk betydning, og er viktige identitets- og samskapende elementer i vårt nærrområde. En betydelig del av tomten er natur i forlengelse av miljøparken og grenser mot naturområder av høyeste verdi, naturtype A. Boligbygging er derfor svært uheldig.

Klar politisk føring

Byrådspartiene AP, SV og MDG har stilt seg bak avvisningen. Frode Jacobsen, leder i Oslo AP, uttalte til Dagsavisen 8. mai at «Vi ønsker flere boliger i området, som på Bogerud, men denne tomten ligger for nært Østensjøvannet. Vi har ingen planer ut over at det ikke bør bygges boliger der. Noe det nå er satt en stopper for. Det er opp til lokale krefter å finne gode løsninger, gjerne sammen med bydelen.» Østensjøvannets Venner er svært fornøyd med at byrådspartiene setter foten ned. Samtidig anser vi denne saken som så spesiell at kommunen også selv bør medvirke til en god løsning.

SPG anker

SPG har anket Plan- og bygningsetatens beslutning inn for bystyret. De karakteriserer forslaget som «nennsomt og nedtonet» og er overrasket over utviklingen. De stiller seg tvilende til det reelle grunnlaget for avgjørel-

sen, men erkjenner at kommunen har rett til å stanse planarbeidet. Til det er å si at SPG har tatt en kjemperisiko ved å kjøpe denne eiendommen, i håp om stor avkastning. De har imidlertid helt feilberegnet de politiske strømningene i Oslo og rådhuset. De peker også på at konsekvensen kan bli at bygningene forfaller, og det har de kanskje rett i. På sine nettsider sier selskapet at de har en «profesjonell og etisk tilnærming» og at «Erfaring har lært oss hvor komplekst samspeillet er mellom eiendommer og mennesker som har sitt virke i og rundt dem.» I dette tilfellet har SPG etter vår oppfatning ved sitt kjøp av eiendommen samtidig påtatt seg et etisk ansvar for å ta vare på natur og kulturminner og ikke la bygninger forfalle. SPG har i ettertid trukket anken.

Eterfabrikken må få nytt innhold

Østensjøvannets Venner anbefaler at hele tomten innlemmes i miljøparken og at naturområdene kan forvaltes i sammenheng med denne. Når det gjelder bygningsmassen er det viktig at denne ivaretas på en bærekraftig måte. Dette betyr at den må få et innhold i form av aktivitet som både er tilpasset naboskapet til verdifull natur, samtidig som det sikrer nok inntekter til at bygningsmassen kan restaureres og vedlikeholdes. Alternativt mener vi kommunen bør tilby innløsning og forvalte eiendommen på en forsvarlig måte. Uansett vil Østensjøvannets Venner fortsette sitt arbeid for bevaring og vern, mot rivning og boligutvikling, og samtidig være en konstruktiv bidragsyter for en ny tid for Eterfabrikken.

Skisse av forslaget til boliger på tomten til Eterfabrikken. Kilde:Scandinavian Property Group/Pilot arkitekter.

Bever i Østensjøvannet!

I Sothøna nr. 42/2015 skrev vi en artikkel med samme overskrift, avsluttet med et spørsmålsteegn. Nå er den her!

Amund Kveim

Vi skrev om en beverdemning ved Skullerudstua. «Denne dammen ligger bare i overkant av 900 meter fra Østensjøområdet Miljøpark, og spørsmålet blir hvorvidt beveren etter hvert vil finne veien langs grøntdraget ned til Østensjøvannet. Dette er slett ikke utenkelig, og den kan i fremtiden godt tenkes å bli et nytt spennende innslag i Miljøparken.»

I Sothøna nr. 53/2017 hadde vi en artikkel om den tilpasningsdyktige beveren i Nøklevann, etter rehabilitering av demningen. Det er tydelig at beveren er en standhaftig krabat, klar for utforskning av nye områder.

Utryddingstruet

Den norske beveren var lenge utryddings-truet og måtte fredes i 1898. Da var det bare rundt 100 bever igjen i Norge. Takket være fredningen og utsetting mange steder i landet, er antallet nå sikkert over 70.000. I Østmarka ble beveren helt borte mot slutten av 1800-tallet, men så ble to par satt ut i Mosjøen ved Vangen i 1975. Ildsjelen bak dette var Sverre M. Fjeldstad. Disse har i ettertid ynglet slik at beveren nå er et helt vanlig syn i Østmarkas mange vann.

Hos oss har vi minner om beveren i stedsnavnet Beverlia, der beveren trolig holdt til i bekken fra Ulsrudvann ned til Bølerbekken. Vi har lenge hatt bever i Nøklevann, men den er sky og ville neppe prøve seg på Østensjøvannet. Overraskelsen var derfor stor da en bever ble observert svømmende i vannet om kvelden 10. mai 2020. Her har den nok ikke vært sett på i hvert fall 150 år.

Jakt

Bever ble jaktet på særlig på grunn av skinnen, men også andre kroppsdelene har vært benyttet, bl.a. i folkemedisin. Bever blir av noen sett på som skadedyr ettersom demningene tidvis setter både skog og dyrket mark under vann. Jakt er derfor nå tillatt på visse betingelser. En av grunnene til at bestanden har økt så kraftig er at beveren ikke lenger har naturlige fiender. Med nå er også ulven tilbake i Østmarka.

Plutselig fikk jeg øye på en v-formet stripe i vannet, skriver øyenvitnet Pål Bodin. Ingen tvil, det var en bever. Foto: Pål Bodin, 10.05.2020.

Norsk stamme

Beveren i Østmarka er altså satt ut. Heldigvis var det fra en norsk stamme. Det finnes ellers svært mange eksempler på utsetting av arter «for å berike naturen» som har vært ukloke og skadelige. Vi har mange eksempler fra planteverdenen, der planter enten har blitt plantet eller «rømt» fra parker, hager og hageavfallshauger. I dyreverdenen har vi f.eks. kanadagås som ble satt ut i

naturen og fredet. Nå regnes den som en fremmed art og det gjennomføres både jakt og andre bestandsregulerende tiltak som eggpunktering.

Vi ønsker beveren velkommen, enten den er på et tilfeldig besøk eller har planer om å slå seg til. Kanskje den blir en hjelper i arbeidet med vegetasjonsrydding rundt Østensjøvannet, slik vi antydte i 2015. Vi ber alle vise hensyn.

Øyenvitnene forteller

Pål Bodin var den som først oppdaget beveren, kvart over ni om kvelden 10. mai, fra fugleskjulet på vestsiden. «Plutselig fikk jeg øye på en v-formet stripe i vannet. Gjennom kameraet så jeg noe som lignet et beverhode og tok ca. 30 bilder mens dyret fortsatte i sørvestlig retning. Det var en del oppstandelse og skriking fra hettemåkene på øya utafor rasteplassen, men svanene lot seg ikke affisere. Beveren dukket så vidt under én gang og kom opp med litt grønske på hodet.»

Litt senere samme kveld ble dyret observert av Jens Petter Homleid på østsiden av vannet, nord for Bølerbekkens utløp. «Jeg kom sykklende langs Østensjøvannet og hørte et høyt plask. Så fikk jeg øye på en mørk flekk som bevege seg raskt nordover midt i kanalen mellom land og øyene. Da den kort etter dykket på ny, var jeg så nær at jeg så kroppen og halen forsvinne ned i vannet. Ingen tvil om at det var bever, og jeg var så heldig at jeg fikk dele opplevelsen med en annen kveldsvandrer som var like henrykt som meg.»

På Facebook forteller en annen at beveren ble observert mellom Rustad og Østensjøvannet, så det er høyst trolig at den har fulgt grøntdraget fra Skraprudtjern til Bogerudmyra.

Korona, folkehelse og natur

Viruset har påvirket oss alle på ulikt vis, og situasjonen får oss til å reflektere over vårt forhold til naturen, globalt og lokalt.

Amund Kveim

Ikke skyld på flaggermusen; det er vår egen feil

Så vidt vi vet stammer viruset fra flaggermus i Kina og antas å ha sammenheng med et marked i Wuhan der levende ville dyr kom i kontakt med hverandre og med mennesker. Dette tyder på at overføringen har sammenheng med at vi mennesker på en høyst unaturlig måte bringer arter sammen og skaper slike sykdomskilder. Lærdommen er derfor ikke å være redd for flaggermus, men å ikke tukle med naturen. Vi har en liten parallell ved Østensjøvannet, der overdreven mating av fugl bringer dem sammen i større grupper, og på tvers av arter, på en unaturlig måte. Dette kan være med på å skape dårlige hygieniske forhold og sykdom hos fugl. Flaggermus er flotte dyr vi er glad for å ha i norsk natur, men ville dyr må få lov å være nettopp det, ville dyr uten kontakt med mennesker.

Folk strømmer til Østensjøvannet

Bruk av hjemmekontor, stengte skoler og hytteforbud har ført til at uvanlig mange

mennesker har oppsøkt Østensjøvannet. Vi har vel aldri sett så mange mennesker langs turveiene og i resten av området. Tilstromningen var så stor, og folk gikk så tett, at både Østensjøvannets Venner og Røde kors valgte å sette ut informasjonsplakater der vi oppfordret folk til å vise respekt og holde avstand. Dette forteller oss både hvor attraktivt Østensjøvannet er og hvilken betydning området har i et folkehelseperspektiv.

Tilstromningen gir oss også en pekepinn om hvordan situasjonen kan bli rundt vannet i tiårene som kommer i takt med den ventede befolkningsveksten. Vi må forvente at det vi har sett den siste tiden vil bli normalen i nær fremtid. Dette betyr at det å informere om hvordan vi oppfører oss i naturen, og tilrettelegging for at publikums- bruk av området ikke ødelegger det, blir mer og mer viktig. Her har vi alle fortsatt mye å lære.

Det er ikke mange årene siden vi sist var bekymret for fugleinfluensa og svineinfluensa. Det har vært spekulert i om varianter av disse virusene kan ha stått bak Spanskesyken for hundre år siden. Noen

mener koronaviruset kanskje kan spre seg og gjøre skade ved at det følger avføring fra smittede i avløpet og via lekkasjer til vann og vassdrag. Kanskje det er det som skal til for å få kommunen til å intensivere feilsøk i kloakknett i Østensjøvannets nedbørsfelt.

Naturvern er ingen unødvendig luksus

Koronakrisen har kostet mange liv og store endringer i hverdagen. Samtidig har vi sett at redusert produksjon og reiseaktivitet mange steder i verden har vært positivt for miljøet. Det har imidlertid hatt en betydelig økonomisk kostnad som vi alle vil merke. Samtidig kan det være en vekker for at menneskeheten må ta nye grep i forhold til natur, miljø og klima. Dessverre hører vi enkelte ta til ordet for at vi ikke lenger har «den luksusen å kunne sette vern fremfor vekst». Vi slutter oss ikke til slike tanker, dels fordi man trolig kan få til begge deler, og dels fordi vi ikke har den luksusen at vi kan ofre planetens ve og vel. Hvordan skal vi få u-land til å velge vern, dersom ikke engang Norge klarer det.

Håndteringen av koronasmiten har tappet Oslo kommune for store ressurser. Nå gjelder at ikke dette betyr omprioriteringer der natur og miljø blir tapere. Det har vi ikke råd til.

Redusert aktivitet gjenopptas

For oss i Østensjøvannets Venner har viruset betydd redusert virksomhet, både i form av redusert publikumsrettet aktivitet og dugnadsvirksomhet. Dugnadene ble gjenopptatt i slutten av april, men under svært kontrollerte forhold. Besøksenteret på Bakkehavn har vært stengt for undervisning og alle naturveilederne måtte dessverre permitteres. Når skolen nå har gjenåpnet driver vi utendørsundervisning med klare smitteverntiltak. Også aktivitetsdagene er i gang igjen, men bare utendørs og uten servering.

Vi håper vi snart er gjennom disse vanskelige tider og kan gjenoppta alle våre aktiviteter med fornyet kraft.

Skolene og lekeområdene var stengt i flere uker. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 24. april 2020.

Folka og landskapet – en bok om artsrike kulturmarker

Bærekraft og klima er aktuelle tema. En nettopp utgitt bok om artsrike kulturmarker har særlig relevans for Østensjøområdet miljøpark. Det er ikke en bok om miljøparken, men alt det som ligger til grunn for de verdiene vi prøver å ta vare på.

Leif-Dan Birkemoe

Boka *Folka og landskapet, en vandring i artsrike kulturmarker*, av forsker og biolog Ellen Svalheim ved NIBIO, gir god bakgrunn for det arbeid Østensjøvannets Venner og dugnadsgjengen ukentlig er engasjert med. Vi har lenge jobbet etter opptrukne linjer i forvaltnings- og skjøtselsplaner, men denne boka gir et bredt spekter av bakenforliggende tanker og er et godt grunnlag til å forstå sammenhenger i et langt perspektiv.

I et av de første kapitlene *Naturmangfoldet og vi* blir vi presentert for arvesølvet vårt, om naturgrunnlaget og artene som har gjort det mulig ikke bare å overleve, men også å utvikle oss. Alt som er menneskeskapt, springer ut av samspillet mellom oss selv og naturen rundt oss.

Kulturavhengig – avhengig av menneskets innsats

Etter tusener av år med dyrking og husdyrhold har vi fått naturtyper med stort biologisk og genetisk mangfold. «Etter bruk og påvirkning i generasjoner ble dette biologiske mangfoldet *kulturavhengig* – det vil si avhengig av menneskets innsats i skjøtsel og pleie. Uten fortsatt bruk i dag og i fremtiden vil mange av artene og naturtypene forsvinne for oss», skriver Ellen Svalheim.

Om trusselen for mangfoldet trekker forfatteren fram FN-rapporten som sier at menneskeskapt endringer i økosystemene de siste 50 årene har gått raskere enn i noen annen periode i menneskets historie. Tapet av naturmangfoldet er alarmerende og så omfattende at det vil undergrave muligheten for en bærekraftig utvikling. En regner med at rundt 90 prosent av slåttemarkarealene i Norge forsvant i løpet av 1900-tallet. På Norsk rødliste for naturtyper er nå slåttemark oppført som kritisk truet (CR).

Mangfoldet under sterkt press

I kulturmarkene som ble skapt av de gamle driftsformer finnes det et stort biologisk mangfold. Det er dette mangfoldet som er under sterkt press. Om lag en fjerdedel av de truede artene på den norske rødlista er knyttet til jordbrukets kulturlandskap. Dette er bl.a. insekter og planter. For å motvirke utryddingen har vi fått en rekke avtaler og lovverk. Vi har som følge av dette fått kartlagt kulturavhengige naturtyper. Miljødirektoratet har delt inn i følgende verdiklasser: A – av svært viktig nasjonal verdi, B – av regionalt viktig verdi, og C – av lokalt viktig verdi.

Skjøtsel for å ivareta verdiene

I 2009 fikk vi naturmangfoldloven. Med denne loven fikk også truede arter utenfor verneområdene en viss beskyttelse. Dette skjedde ved at vedtatte utvalgte naturtyper, slik som f.eks. slåttemark, fikk utarbeidet egne handlingsplaner. Forvaltningen har så ansvar for at handlingsplanene følges opp slik at naturtypene og artene sikres på sikt. Det å utforme handlingsplaner er kun en begynnelse. Å ivareta verdiene er en annen sak. Vi må altså jobbe aktivt for å få til skjøtsel så verdiene blir ivarettatt!

Kulturavhengig biomangfold

Forfatteren Ellen Svalheim trekker opp tanken rundt det som er gitt navnet «Arvesølvsprosjektet», som hun ledet fra 2006 til 2012. Dette prosjektet var å sette i gang skjøtsels tiltak, og sikre oppfølging av så mange artsrike kulturmarker som mulig. Her sto både grunneiere og frivillighet sentralt. Kulturavhengig biomangfold krever innsikt og kunnskap i historien. Altså hvordan kulturmarken ble driftet tidligere. «De verdifulle slåttemarkene ble i 2011 en utvalgt naturtype gjennom

naturmangfoldloven. Etter ti år med oppfølging av denne handlingsplanen har godt over 600 slåtteeenger kommet under aktiv oppfølging etter Arvesølvsmodellen her i landet», skriver Ellen Svalheim.

Boka gir et vell av gode råd tuftet på kulturmarker landet over. Vi får et riss av Norges landbruks historie og herunder utmarksområdenes betydning for ressurstilgangen. Hele tiden kan man følge forfatterens levende kontakt med naturen.

Slottsparken har fått slåttemark

Avslutningsvis har Ellen Svalheim et kapittel om biomangfold i Oslo. Det er Tøyen botaniske hage som har startet opp et blomsterengprosjekt i samarbeid med Bymiljøetaten. Det samme har man gjort i Slottsparken der en femtedel av parken er kultivert som blomstereng, godt motivert og støttet av konge og dronning, som et bidrag til biomangfoldet for 200 år siden da Slottsparken var løkkeområde for byens innbyggere. Forfatteren ønsker seg også at mange av Oslos parker blir omsatt til blomsterenger, ikke bare snauklippede grønne plener.

Forfatteren Ellen Svalheim (f.1963) er forsker ved NIBIO (Norsk institutt for bioøkonomi). Hun står bak «Arvesølvsmodellen», en forvaltningsmodell som tar sikte på å bevare og sikre artsmangfoldet i det kulturavhengige landskapet for framtidige generasjoner. Hun er også koordinator for den nasjonale handlingsplan for slåttemark, som drives etter denne modellen. Kilde: NIBIO Norsk institutt for bioøkonomi. Bokforlaget 2019.

- 1). Slåtteeenga Sjøli ligger lysåpent til, slik en tradisjonell slåtteeeng skal gjøre. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 29. mai 2020.
- 2). Slåtten på slåtteeenga Sjøli i 2019 ble gjennomført på sensommeren. Bymiljøetatens entreprenør NCC slo gresset, lot det ligge noen dager før det ble samlet opp og lagt i sekker for bortkjøring. Foto: Lise M. Johansen, 18. september 2019.
- 3). Kratt og mindre trær opp mot skogen nord for slåtteeenga Sjøli fjernes, slik at mest mulig lys slipper til også i kantsonene. Vinteren 2020 gjorde det mulig med tynning allerede i januar. Per Arne Holth fra dugnadsgjengen til Østensjøvannets Venner jobber med ryddesagen mot skogbrynet i nord. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 7. januar 2020.
- 4). Om våren vokser det marianøkleblom med det latinske slektsnavnet *Primula* som betyr «den første om våren». Foto: Leif-Dan Birkemoe, 29.05.2020.
- 5). Utsikten fra benken i bakken mot Østensjøvannet er bedret ved fjerning av vegetasjon. Det er også viktig å fjerne gress og bladverk for å hindre nærings-tilførsel til blomsterenga. På den måten sikres mange blomstrende arter. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 23. oktober 2018.

Slåtteeenga Sjøli

For Østensjøområdet miljøpark er det verdiene til områder som er klassifisert til A-områder som vi kanskje tenker mest på. Da er det slåtteeenga Sjøli som trer fram som et godt eksempel. Vi vet at dette var en slåtteeeng i utmarka på Manglerud gård som fortsatt ligger lysåpent til. Her lå det i sin tid to utmarksløer som i slåtten ble fylt opp med slåtteeeng og kjørt til gårds senhøstes eller på vinterføre. I en periode var det havnehage for hester, trolig som del av slåtten. Altså en tradisjonell slåtteeeng. Da

hestehold og gårdsdrift opphørte etter annen verdenskrig tok vegetasjonen over. Redningen var frivilligheten organisert av Østensjøvannets Venner som rundt 1990 gikk inn for restaurering. Etter forvaltnings- og skjøtselsplanen i 2007 og naturmangfoldloven i 2009 er jordstykket igjen hevdet som slåtteeeng. Forvaltningsplanen for 2020-2030 gir fortsatt håp for slåtteeengen Sjøli. Forutsetningen er som nevnt mange ganger i boka at området får den riktige årlige skjøtsel, ivaretatt av både Bymiljøetaten og Østensjøvannets Venner.

Hvordan lage ei blomstereng?

Ikke gjødsle! Selv om det kan være vanskelig å tro, så er det faktisk sånn at jo mer skrinn og næringsfattig jord du har, jo mer artsrik vil blomsterenga bli. Jo mer gjødsel du bruker, derimot, desto større sannsynlighet er det for at enga gror igjen med gras, stornesle, høymol eller bringebær. Gjødsel favoriserer konkurransesterke arter som utkonkurrerer og overskygger de konkurransesvake ville engartene.

Fra avsnittet «Hvordan lage ei blomstereng» i boka Folket og landskapet av Ellen Svalheim, side 226.

Bogerud-sneglen

Skulpturen "Snegl" av kunstneren Sivert Donali har i flere tiår hatt tilhold i Bogerud gård barnehage. Nylig fikk den tiltrengt restaurering.

Tekst og foto Leif-Dan Birkemoe

Lekeskulpturen

Snegler beveger seg ikke særlig raskt. Det gjør heller ikke den såkalte Bogerud-sneglen der den har stått i Bogerud gård barnehage siden midt på 1980-tallet. Først dukket den opp ved Trolltun borettslag på Bøler midt på 1970-tallet. Ikke så underlig, for det var kunstneren Sivert Donali (1931-2010) som laget den i 1973. Donali bodde i kunstnerkolonien på Bøler fra 1963-1973. Som billedhugger har han utført en rekke skulpturer til offentlige bygninger og portrettskulpturer der han la vekt på en karakteristikk av den avbildete, kan vi lese i leksikalske verk. Det er nok en mer leken Sivert Donali vi finner i skulpturen *Snegl*.

Lekeskulpturen, formet som en snegl, er satt opp flere steder i Oslo ved hjelp av kommunale midler.

Trivelig bidrag

En kranbil kom i april 2019 til barnehagen og hentet kunstverket fordi Kulturretaten synes den trengte restaurering etter snart fem tiår. I august kom den tilbake og ble igjen straks et sentralt lekested for barna i barnehagen. Går du forbi General Ruges vei 67-69 kan du titte inn gjennom et av vinduene i gjerdet. Der står sneglen nymalt og fin på solid betongfot. Et trivelig bidrag til den utvidede og rehabiliterte Bogerud gård barnehage.

Skulpturen *Snegl* av kunstneren Sivert Donali er et trivelig innslag på tunet til Bogerud gård barnehage. Foto: 03.04.2020.

Fugler ved Østensjøvannet gjennom 2019

Fuglene i Østensjøområdet miljøpark gjennom 2019 er den 21. i rekken av årlige oppsummeringer. I 2019 foregikk tellingene mellom 16. mars og 11. oktober.

Audun Brekke Skringo

Fugleåret 2019

Artslisten for 2019 består av 139 arter. Det viste seg at også 2019 ble et solid år med hensyn på ornitologisk biomangfold/artsvariasjon. Artslisten er ikke inne på topp-5 listen over toppnoteringer i antall arter som er rapportert på ett år, men er omtrent likt med snittet per år for det siste tiåret med registreringer.

Hele rapporten ligger på fugleforeningens nettsider, nofoa.no, men her kommer resultatet for noen utvalgte arter.

Andefugler

Knoppsvane har, etter at den re-etablerte seg som hekkefugl ved Østensjøvannet, fått mye oppmerksomhet fra både tilfeldige besøkende og de som sitter ved vannkanten gjennom store deler av året. Etter flere år med overraskende mange knoppsvaneindivider på besøk, har det nå vært et par år hvor bare tre par har etablert seg med reir og unger. Populasjonen ser derfor foreløpig ut til å ha etablert seg på dette nivået. På det meste ble det i 2019 rapportert 12 fugler samtidig på vannspeilet. Mange ivrige observatører ser med spenning på hvor mange par og hvor mange unger som kommer på vingene hvert år.

Sangsvane: besøker som regel området både vår (opptil 10 i 2019) og høst (et par-tre individer i 2019).

Skjeand: enkeltindivider på våren og opptil tre på høsten.

Lommer/dykkere/hegrer

Toppdykker: nær 30 par og mange unger kom på vingene i nok en god hekkesesong. **Storskarv:** registrert fra mars til november, men overraskende lavt maksimalantall (17) sammenlignet med de siste årene. **Gråhegre:** 1-2 (maks. 4) sett gjennom de fleste månedene i året.

Rovfugler

Hønehauk: 1-2 fugler på besøk gjennom hele året.

Kongeørn: ett individ passerte 1. februar.

Vandrefalk: enkeltindivider sett både vår og høst.

Riksefugler

Vannrikse: to individer overvintret og ble sett gjennom store deler av første halvår, sist rapportert 21. juni.

Vadefugler

Storspove: går nok under radaren på grunn av at besøkene foregår svært tidlig på morgenen (i 2019 forekom den i midten av april).

Rugde: ett individ 26. mai.

Enkeltbekkasin: 1-5 fugler på våren og 1-9 på høsten.

Dobbeltbekkasin: ett individ 11. mai.

Måker

Hetemåke: arten har gjort det godt noen sesonger, delvis på grunn av at Østensjøvannets Venner har gjort gjengrodde arealer (øyer) tilgjengelig som hekkearealer. I 2019 kan mellom 400 og 450 par ha gjort forsøk på hekking.

Alkefugler

Lomvi: ganske ofte høstgjest på grunn av høststormer som blåser fuglene opp fra Oslofjorden. Ett individ 14. november.

Gjører

Gjøk: ett individ ble registrert 10. august.

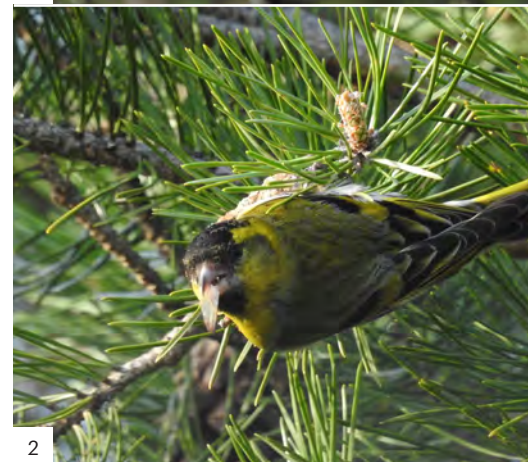
Spettefugler

Vendehals: ett individ 18. august.

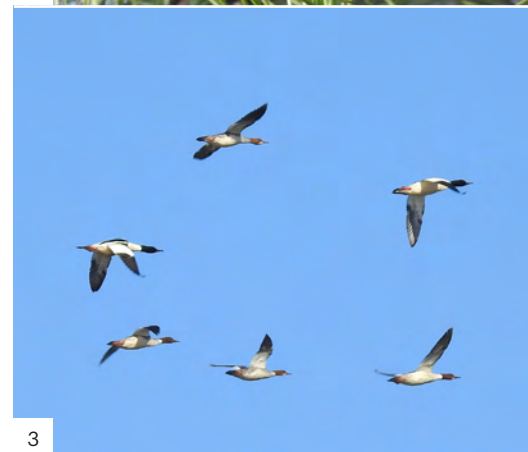
Grønnspekk: tilstede hele året, men kan se ut til å ha gått litt tilbake, og ble bare registrert som ett individ i 2019.

1

2

3

Spurvefugler

Sanglerke: enkeltindivider besøkte området vår og høst.

Trepiplerke: enkeltindivider registrert vår og høst.

Sidensvans: i regionen samles store flokker for å spise bær i hagene hver høst, men flokkene sees ikke så ofte inne i selve miljøparken (50 individer 6. oktober).

Fossefall: ett individ rapportert medio april.

Jernspurv: rapporteres både vår og høst. Arten hekker antagelig fåtallig i miljøparken, hele 10 individer sett 6. oktober.

Rødstjert: ett individ 5. mai.

Ringtrost: 1-2 individer siste halvdel av april.

Måltrost: fast trekkgjest, 10 individer tidlig i september.

Duetrost: ett individ registrert på våren (21. april) og ett individ registrert på høsten (29. sept.).

Gulsanger: en hann hevdet territorium regelmessig ved vannet. 21. juni ble det observert mating av unger.

Sivsanger: ett individ 6. juni.

Myrsanger: to hanner sang i miljøparken i juni.

Rødtoppfuglekonge: Ny hekkefugl for Norge (Maridalen) i 2019, og ett individ

ble registrert i miljøparken (Tallberget) 6. oktober.

Stjertmeis: flokker passerer sporadisk gjennom miljøparken, 15 individer registrert 31. august.

Løvmeis: ett individ 3. februar.

Tornskate: ett individ på besøk i slutten av mai.

Ravn: tilfeldig gjest fra skogsområder i nærheten, 1-2 individer.

Grankorsnebb: høstgjest i 2019, 7 individer sett den 29. september.

Rosenfink: ett individ 11. juni.

Kjernebiter: tilfeldig gjest gjennom hele året, 14 individer registrert den 24. november.

Bok om Østensjøvannets fugler

Fugleboka om forekomsten av fugler i Østensjøområdet miljøpark er en smart liten feltbok som får plass i lommen. Boken oppsummerer kort biologien, trekkinformasjon, utseendet og utvikling til alle fuglearter som er sett innenfor miljøparken gjennom tidene. Boken viser grafisk oversikt over maks. dagsantall i hver måned samt utviklingen til noen utvalgte arter.

Send e-post til audun@skringo.no dersom du vil bestille boken.

4

Fuglene ved Østensjøvannet i Oslo

-forekomst og statistikk for fuglepopulasjonene i miljøparken

- 1). Bokfink i Tallberget, april 2019. Foto: Audun Brekke Skringo.
- 2). Grønnsisik på frøjakt i 2019. Foto: Audun Brekke Skringo.
- 3). Laksender i flukt over vannet, april 2019. Foto: Audun Brekke Skringo.
- 4). Boka Fuglene ved Østensjøvannet av Audun Brekke Skringo.

VASK HENDA! HOLD AVSTAND!

Vask henda får vi til stadighet høre, og det skal jeg da med glede gjøre!
Henda mine er skinnende reine
Jeg vasker og skrubber
helt inn til beine`
Bedre skinnfri og nesten hudløs
enn alvorlig sjuk eller fullstendig livløs!
Jeg gnugger og gnir på begge sider
for det må en gjøre i disse tider

Å holde avstand er ikke lett
Det er så mange en ville ha sett
Så mange jeg skulle ha klemt og roset
Og barnebarn jeg ville ha koset,
men det lureste er å holde seg hjemme
så kan jo vi to kose og klemme
Og turen vår går blant skogens trær
På stier hvor ingen annen er

Imens kan vi treffes på Skype, min venn
Og glede oss til vi treffes igjen
Imens kan du få en melding fra meg:
Hei, kjære venn
Hvordan går det med deg?

For det kommer en dag
da koden er knekka
og virus-fanden går ut av rekka
Da skal vi igjen rekke ut hånda
som et håndfast bevis
på at kjærlighetsbånd
som er blitt knyttet - og vi stadig knytter
viser oss at samhold nytter

Hans-Petter Jensen

Det er ikke lett å holde avstand, men oppfordringen er klar. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 19.04.2020.

75 år etter frigjøringen

Tidsvitnet Randi Devik (97) i møte med Milorg-jegerne i mai-dagene 1945

Ved freden 8. mai 1945 fikk Milorg-jegerne, hovedsakelig fra den lokale gruppe 13132, først tilhold på Nordre Skøyen gård. Etter en tid flyttet de over til det som hadde vært tyskerne leir på Skøyenåsen, også kalt Rosenbusch. Randi Ruud, senere gift Devik, var 22 år og blant de som tok imot Milorg-jegerne i mai-dagene for 75 år siden. Vi møter 97-åringen hjemme i stuen i Fugleliveien for å høre hvordan hun opplevde frigjøringen.

Leif-Dan Birkemoe

Fra Breidablikk

Til Nordre Skøyen gård kom de som hadde sittet i tysk fangenskap, i et par tilfeller fra såkalte dødsceller, men også de som hadde holdt seg i skjul kunne nå fritt stå fram. Det var ikke lenger nødvendig med passord for å identifisere seg.

Randi var ikke med blant lottene under krigen, men med sine gode erfaringer og kunnskaper om matlaging, godt kjent fra speidermiljøet på Breidablikk som hadde rekruttert mange folk til Milorg, var hun selvskreven leder på kjøkkenet. Og her tok hun styringen med fast hånd fra første stund.

Randi synes oppdraget var givende og tok del i mer enn matlaging. Bygging av speiderhytta ved Dalbak inne ved Elvåga på begynnelsen av krigen der det ble drevet opplæring i bruk av våpen og ammunisjon, men også førstehjelp, om situasjonen skulle kreve det. Også her hadde Randi vært til stor hjelp med både matlaging og en rekke praktiske gjøremål. I dette miljøet var også Kay Devik, som hun etter krigen giftet seg med. Kay var Milorg-jeger så Randi hadde nærkontakt med motstandsbevegelsen fra første stund. Flink var hun til å tegne og male. Peiskappen i hytta ved Elvåga var det Randi som dekorerte.

Statens kvinnelige Industriskole

På en utstilling av vevarbeider på Østensjø skole traff hun lærer Hulda Wiker (1883-1973) i 1939 som anbefalte henne å søke Statens kvinnelige Industriskole¹, der hun

selv hadde liten tro på å komme inn, fordi hun nettopp hadde vært alvorlig syk i lang tid av bronkittlungebetennelse. Hulda overtalte henne likevel til å søke, og det reddet meg, forteller Randi. Randi gikk på Bryn skole, men hadde som lærer et kort vikariat på Østensjø skole etter krigen. Hennes første arbeid var å veve et bilde tegnet av billedkunstneren Gerhard Munthe. Bildet var lite og måtte forstørres ved flere kalkertegninger. Bildet henger i stuen i Fugleliveien der vi i februar 2020 snakker med Randi om frigjøringen. I vevingen fikk hun gitt uttrykk for sin kreativitet.

Randi har vært lærer på en rekke skoler og institusjoner rundt på Østlandet. Hun nevner fengsler og Sofies Minde. Randi uttrykker gleden ved å arbeide og møte mennesker. Dette var nok en god bakgrunn for å ta i mot Milorg-jegerne på Nordre Skøyen i maidagene 1945.

Milorg-jegerne på Nordre Skøyen

Hva drev Milorg-jegerne med under oppholdet på Nordre Skøyen, spør vi. – Det var øvelser, våpenpuss og samtaler med likesinnede. Noen var kommet fra Sverige dit de hadde flyktet under krigen. Av disse også folk fra Polititroppene. Vi hadde også besøk fra andre Milorg-samlinger, forteller hun. På Dalaker gård ikke langt fra Malerhaugen kom det opp folk. Og da var våpenpuss og diskusjon om våpenbruk et gjennomgående tema.

De fleste milorgjegere ble i den første

tiden innkvartert på Nordre Skøyen der de lå på flatsenger i stuene. Jentene som tok seg av matlagingen lå i nærheten av kjøkkenet. For de fleste var det en stor overgang fra en stresset tilværelse til fri utfoldelse blant venner og likesinnede. Vi fornermer at det tok tid for å avregere fra krig og usikkerhet til fred og frihet.

– Skøyenparken ga muligheter for mye moro, understreker Randi.

Til Rosenbusch på Skøyenåsen

Den tyske leieren på Skøyenåsen langs Haakon Tveters vei, også kalt Rosenbusch, etter de vakre rosebuskene (*Rosa rugosa*), ble ved en seremoni av Milorg-jegerne overtatt fra tyskerne like etter 8. mai. Tyskerne hadde på det tidspunkt allerede forlatt området. Leder for Milorg-gruppen 13132 var William Johansson, med dekknavnet «Petra».

Straks leiren var satt i stand for oss flyttet vi over til Skøyenåsen, forteller Randi.

Nå forholdt det seg slik at Rosenbusch også skulle legges til rette for andre enn Milorg-jegerne. Husene var jevnt over i god stand og kvalitet. De kunne derfor tas i bruk som midlertidige boliger.

– Jeg kan være ganske bestemt, dersom det er noe jeg mener er galt, sier Randi med hevet stemme. Da gruppen med Milorg-jegerne kom fra Nordre Skøyen til Rosenbusch på Skøyenåsen, fikk vi beskjed om at familier fra Finnmark og Nord-Troms, som bodde på Østlandet og ikke hadde tilfredsstillende boligforhold, også skulle få flytte inn i noen

- 1). St. Hans-festen i 1945 for Milorg-jegerne med damer fant sted i leiren Rosenbusch på Skøyenåsen. Etter bildet å dømme må det ha vært dekket til ca. 80 gjester. Kilde: Østensjø lokalhistoriske bilder, bilde-nr. B20040116, foto Rolf Holth.
- 2). Menyen var lapskaus, tilberedt av Randi Devik (f. Ruud) med hjelpere, trekkes i kjerre fra messa i Haakon Tveters vei 29 og opp til festplassen. I midten Trond Låtun, til høyre Oddbjørn Hagen. Kilde: Østensjø lokalhistoriske bilder, bilde-nr. B20040115, foto Rolf Holth.
- 3). Milorg-jegerne fra Malerhaugen, der det også var en forlegning, er kommet på besøk til Nordre Skøyen. Diskusjon om puss og stell av håndvåpen var et aktuelt tema. Kilde: Østensjø lokalhistoriske bilder, bilde-nr. B20180177.
- 4). Etter at Rosenbusch var overtatt fra tyskerne oppholdt Milorg-jegerne og lotter seg her i noen måneder. Nummer to fra venstre er Lillemor Lillegraven, deretter Randi Devik (f. Ruud) og i døra Ragnvald Fagernes. Kilde: Østensjø lokalhistoriske bilder, bilde-nr. B20180132.
- 5). Lotter på Rosenbusch. Nr.4 fra venstre er Lillemor Lillegraven, deretter Randi Devik (f. Ruud), Gerd Arnesen og Inger Else Ranterud. Kilde: Østensjø lokalhistoriske bilder, bilde-nr. B20180125.
- 6). Leiren Rosenbusch strakk seg fra Haakon Tveters vei 29, nær Skøyenåsen trikkeholdeplass, som var messe og velferdsbygg og frem til det som ble kalt «Skøyenåsen 14», et hus med leiligheter i to etasjer, synlig på flyfotoet fra 1952. På dette sted ble boligblokken Haakon Tveters vei 41-45 senere oppført. Kilde: Østensjø lokalhistoriske bilder, bilde-nr. B20030044, foto Fjellanger Widerøe AS.

Rosenbusch – ingeniørvåpenets roseleir på Skøyenåsen

Tyskerne utførte store byggarbeider mellom trikkelinjen og Haakon Tveters vei fra høsten 1943. Med hjelp av sovjetiske krigsfanger fra Etterstadleiren bygget de små tømmerhus eller hytter som boliger for ingeniøroffiserer. Boligene dannet på den måten en egen leir, kalt Rosenbusch etter rosebuskene (*Rosa rugosa*) som omkranset hyttene. I tillegg var det hellelagte gangveier. Bygningene var av god *Waldlager*-standard. Leiren hadde også tre betongbunkere, to i sør og en i nord. Rosenbusch strakte seg fra vaktbua ved Skøyenåsen trikkeholdeplass til boligblokken som i dag er Haakon Tveters vei 41-45. Derneft rekvirerte de åtte villae i den gamle bebyggelsen på sørsiden av Haakon Tveters vei og langs Østensjøveien. Østensjø skole ble også okkupert og benyttet som kontor. Leiren var etter denne inndelingen delt i tre deler. Skøyenåsen ble benyttet som navn på leirkomplekset som var hovedkvarteret for *Festungspionerstab*, staben for alle de tyske ingeniørsoldatene i Norge. Ingeniørvåpenets forsyningstjeneste var også inkludert. Ingeniørvåpenet flyttet hit fra Handelsbygningen, Drammensveien 20.

Kilde: Sothøna nr. 49, juni 2015, s. 16. Oslo under krigen, Øyvind Reisegg, Pegasus forlag 2016.

¹Statens lærerhøgskole i forming, Oslo var en høgskole for formingslærerutdanning og husflid/kunsthåndverk. Den ble etablert som privatskole under navnet Den kvindelige Industriskole i Christiania i 1875. I 1900 ble den overtatt av staten, og fikk navnet Statens kvinnelige industriskole i Kristiania. Den skiftet så navn til Statens lærerskole i forming, Oslo i 1966 da også menn ble tatt opp som elever, og ble lærerhøgskole i 1981. I 1994 ble skolen fusjonert inn i Høgskolen i Oslo, fra 2011/2012 Høgskolen i Oslo og Akershus, som fra 2018 ble til OsloMet – storbyuniversitetet. Kilde: lokalhistoriewiki.no.

Haakon Tveters vei 29 står nå like støtt på høy grunnmur som den gjorde da den ble reist som offiserkasino i 1943. Den gjorde tjeneste både som officersmesse og velferdsbygg. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 19.04.2004.

«Femsetra» - Haakon Tveters vei 29

I Plan- og bygningsetatens saksinnsyn fremgår det at «eiendommen var rekvirert av Forsvaret fra 8. mai 1945 til 14. november 1951 da de fem innkvarterte offiserfamilier – 20 – mennesker – etter langvarige og vanskelige forhandlinger oppnådde byggeskontrakt på tomten på 95 år». Tømmervillaen fikk navnet «Femsetra» gnr. 144, bnr. 834. Navnet knytter seg til de fem familiene som bodde der og dannet boligselskapet «Bolit A/S Femsetra».

Etter at tomtespørsmålet var løst gjensto det godkjenning av våningshuset til varig bruk. Bygningskontrollen ga sin tillatelse, samtidig som de mente at det ikke hastet med å utføre de små pålegg gitt av Helserådet. Likevel ble de vesentligste av påleggene utført i den militære rekvisisjonsperiode under militær bygningskyndig tilsyn. «Bygningen ble oppført av entreprenørfirmaet Heggedal bruk, Heggedal i Tyroler stil på spesialbestilling til bruk som offiserkasino», heter det i beskrivelsen i et brev til Bygningssjefen i Oslo fra Bolit A/S Femsetra, datert 1. mai 1969. Når det heter «kasino» betyr det vel at huset var ment til mer enn officersmesse, antagelig også som et velferdsbygg med underholdning mv. Dette kan stemme med de rykter som verserer om husets bruk.

Bygningen ble innredet av Forsvaret grunnet den prekære husnød for ikke å belaste det sivile boligmarkedet etter frigjøringen. De innkvarterte offiserer kostet ytterligere på leilighetene for å kunne bo standsmessig (oppussing, tapetsering, elektrisk oppvarming i stedet for sentralfyring etc.) kjøpte våningshuset og dannet boligselskapet.

Bygningsanmeldelsen av det oppførte og innredete våningshus med beskrivelse er datert 27.5.1949 og godkjent 4.10. samme år. Kjellerleiligheten skal ikke brukes til leilighet, men til boder, heter det i vedtaket. Den siste leieboer flyttet fra kjellerleiligheten 5.11.1953.

Vi må anta at offiserfamiliene som flyttet inn i Haakon Tveters vei 29 rett etter frigjøringen var godt orientert om huset. De viser til Heggedal bruk, Heggedal. Det var Alf Wist (1880-1962) som eide bruket og som i 1944 ble næringsminister i Quislings regjering. «Ved Heggedal bruk spesialiserte han produksjonen mot prefabrikkerte laftebygg, noe som etter Wehrmachs ankomst til Norge 1940 snart førte til store ordrer fra okkupasjonsmakten, derunder Organisation Todt, på tømmerhus over hele landet. Virksomheten ble drevet av en av Whists sønner», heter det i Store Norske Leksikon. Alf Wist ble domfelt som krigsprofitor.

Kilde: Plan- og bygningsetaten, Saksinnsyn og snl.no.

av hyttene på Skøyenåsen. Men så fikk vi kontrabeskjed, norske offiserer med familie skulle bo der. Noen av disse med engelske fruer og barn. Disse offiserene hadde giftet seg i England under krigen, samtidig som de hadde norsk kone i Norge. – Da gikk jeg ned på Festningen og sa min mening. La heller flyktningene fra Nord-Norge få bo i leiren!

Militært personell med familier

Slik gikk det som kjent ikke. Norsk holdning var å unngå press på det sivile boligmarkedet av hjemvendt militært personell med familier. En del dertil egnede våningshus ble rekvirert av Forsvaret for å hjelpe dette personell til midlertidig husvære. På Skøyenåsen var det ca. 15 meget godt egnede hytter. Av disse står en bygning igjen, det som i dag er Haakon Tveters vei 29. Det var i dette huset Randi og hennes hjelpere skulle tilberede og servere mat til Milorg-jegerne og de offiserfamilier som fikk bo i hyttene. Randi nevnte også at hun hadde servert lærere som hadde vært sendt til tvangsarbeid i Kirkenes.

Det var et stort kjellerrom mot Haakon Tveters vei 28² som ligger rett over veien, fortalte Randi. Dette rommet hadde tyskerne laget som et tilfluktssted dersom leiren ble utsatt for bombing. Innerst i dette rommet mot Haakon Tveters vei 28 var det lagret mat, spesielt hermetikk, som Randi

«Kan De si meg veien til Østensjøvannet?»

Da vi holdt på ved Østre Aker kirke var det vanlige stikkordet på den tiden: «Kan De si meg veien til Østensjøvannet?». – «Ja, det er rett nordover, det», skulle svaret være. Slik kom forbindelsen i orden. Vi spør Rolf nå 60 år senere hvorfor de valgte et så upresist og egentlig feil svar på spørsmålet om veien til Østensjøvannet når man befant seg ved Østre Aker kirke. Jo, det er lett å forklare, svarte Rolf. Hvem ville finne på å svare nordover, annet enn de som var involvert i det illegale prosjektet? Det var litt av trikset med stikkord at det ikke nødvendigvis var noe logikk i tilsvaret.

Fra intervju med Milorg-jeger Rolf Holth (1922-2014) i Sothøna nr. 27, juni 2004, side 12.

benyttet til å servere de nyinnflyttede. Ellers fikk hun levert mat fra kolonialbutikken til Føyen på Bryn. Fra menyen nevner hun lapskaus, kjøttkaker, pølser, fiskekaker og pannekaker, men fersk fisk hadde jeg ikke tilgang til, forteller Randi. Maten tilberedte vi i store kokefat som tyskerne hadde brukt. Randi fortalte at kjøkkenet hadde god standard med elektrisk komfyr og oppvaskmaskin. Jeg husker godt vi skylte tallerkener og bestikk før det ble satt inn i maskinen.

Familiene i hyttene kom ned til spisesalen i Haakon Tveters vei nr. 29 for frokost, lunsj og middag, servert av Randi og hennes medhjelpere. Det som ergret Randi var at offiserfamiliene hun serverte mat, ikke spiste opp all maten. De bare forlot spisesalen! Det var noe vi ikke var vant med. De nye fruene med barna snakket ikke norsk slik at all samtale foregikk på engelsk. Det var fru Ramstad på Teisen skole som tok seg av de engelske fruene og deres barn, kan Randi huske.

Høy standard i hyttene

I «Lottebo», der Randi bodde, var det stue og flere soverom med felles toalett og bad. Randi fortalte at de satte navn på alle de små hyttene. Tyskerne hadde festet et nummerskilt til hver hytte, men det ble ikke benyttet av de som bodde der rett etter frigjøringen. I Haakon Tveters vei nr. 29 var det også fyrrom og sentralvarme. Noe

som imidlertid forskrekket var da vi oppdaget kakkelakker i messebygningen! Trolig en overlevering fra tyskernes tid.

– De var helt gale!

Også på Rosenbusch var det hyppige øvelser, trening og våpenpuss. Ikke minst øvelse i marsjering for parader nede i byen. Her gjør Randi oppmerksom på en farlig lek og sier litt oppgitt, - det var mye uansvarlig pistolskyting. De var helt gale, forteller Randi. En gang gikk det forferdelig galt ved at en av jegerne ble skadet etter et vådeskudd og ble fraktet bort på bære.

En tysker dukket opp

Som nevnt hadde tyskerne forlatt leiren da den ble overtatt av Milorg 8. mai. Men en tysker dukket opp på Skøyenåsen etter krigen, forteller Randi, som husker at han het Hans Müllhausen, en overlevende fra Blücher i april 1940. Det virker litt underlig når Randi kan fortelle at de hadde fest for han på Østmarkseteren. Og ikke nok med det, han bodde her i mange år. Visstnok giftet han seg i Norge, men senere viste det seg at han også var gift i Tyskland. Han reiste etter en tid tilbake til Tyskland og ble gjenforent med sin kone fra første ekteskap. Hans norske kone skal ha forstått komplikasjonene og godtok skilsmisken.

Hyttene ble solgt

Alle hyttene ble etter hvert solgt og bygget opp igjen på nye tomter. Møblene fra hyttene, stoler nevnt spesielt, kunne man finne igjen i flere boliger i området etter krigen. Først ti år etter frigjøringen ble siste hus i leiren fraflyttet. Kun Haakon Tveters vei 29 fikk stå igjen.

Eneboligen i Haakon Tveters vei 35 som fabrikkier Birger Nordby bygget på slutten av 1930-tallet, ble evakuert da leiren ble opprettet, og eieren fikk huset tilbake etter krigen. Til da hadde den vært bolig for leirkommandanten.

Takk til Randi

Maidagene i 1945 var en skjellsettende periode for alle som opplevde frigjøringen. Randi intet unntak. Når hun beretter er det med stor innlevelse krydret med detaljer som man ellers skulle tro var visket ut. Derfor var det spennende å høre henne som tidsvitne fortelle med egne ord om hvordan Milorg-jegerne opplevde den første tiden etter frigjøringen. Takk for hyggelig og interessant samtale og for innsatsen du gjorde ved frigjøringen av Norge!

Vi takker Randi også for bildene vi fikk låne for skanning og publisering i bildebasen til Østensjø lokalhistoriske bilder, tilgjengelig på Deichmans lokalhistoriske bilder i Oslo. Der finner man flere bilder fra frigjøringsdagene.

Til venstre for Sandvik står Gerd Arnesen og til høyre Randi Devik (f. Ruud) på Rosenbusch. Kilde: Østensjø lokalhistoriske bilder, bilde-nr. B20180124.

«Skøyenåsen 14»

I området der boligblokken Haakon Tveters vei 41-45 ligger i dag lå bygningen «Skøyenåsen 14» som var tyskernes nummer på den sørligste og største bygningen i leiren Rosenbusch.

Der bodde det tidlig på 1950-tallet 8 familier, fem i første etasje og 3 i annen etasje. Standarden på leilighetene var bra forteller Thor Lyder Andersen (f.1945) som flyttet inn med mor og far i 1950/51. Leiligheten hadde stue, kjøkken og alkove. Det var felles bad på gangen med badekar og dusj. Huset hadde også telefonkiosk og i kjelleren fyrrom for sentralvarme, bod og rulle. Tyske ingeniøroffiserer var tilgodesett med boliger av bra kvalitet. Til nr. 14 var det en liten hage med rosebusker. I tillegg dyrket de grønnsaker i en kjøkkenhage. Familien flyttet over i permanent bolig da huset ble solgt og revet i 1954/55.

Kilde: Samtale med Thor Lyder Andersen 29. januar 2020.

Les gjerne boka til Ole Kristian Grimnes: Norge under andre verdenskrig, Aschehoug 2018.

²Boligen i Haakon Tveters vei 28 ble ikke bygget før rett etter krigen.

Oslo Byleksikon på nett

Første utgave av Oslo Byleksikon kom ut i 1938. I alt er det kommet fem utgaver på papir, den siste i 2010. Nå foreligger nettutgaven åpen og gratis.

Tekst og foto Leif-Dan Birkemoe

Etter at Selskapet for Oslo Byes Vel tok over førerretet i 2014 har målsetting vært å gjøre Oslo Byleksikon gratis tilgjengelig for alle på nett. Offisiell lansering av *oslobyleksikon.no* fant sted med fest i Rådhuset torsdag 6. februar der ordfører Marianne Borgen var vert.

7000 oppslagsord

Etter å ha å ha søkt blant de nær 7000 oppslagsord er erfaringen den at leksikonet er enkelt og lettfattelig. Det er bare å skrive direkte i søkefeltet eller å klikke på kategoriene på forsiden. Artikkelen har interne lenker som gjør at man kan klikke seg fra oppslagsord til oppslagsord. Et leksikon blir aldri ferdig. Navn og steder har sin egen dynamikk, forhold endrer seg og nye navn oppstår. Feil oppdages og må rettes.

Østensjøvannet og naturreservatet er inkludert, men det gjenstår en del for dekkende opplysninger om bekker, plasser, gårder mv. er på plass. I et nettbasert leksikon forventer man å finne ajourførte opplysninger. Leksikalske data vil være korte, slik at for fylldige opplysninger må man søke i andre kilder. Link til Lokahistoriewiki burde være en god løsning for videre lesning.

Ordfører Marianne Borgen har klippet snoren som markerte åpningen av oslobyleksikon.no. Til venstre leder i fagredaksjonsrådet, Øyvind Reiseegg. Til høyre ansvarlig redaktør og generalsekretær i Selskapet for Oslo Byes Vel, Ole Rikard Høisæther.

Avhengig av innspill

Redaksjonen i oslobyleksikon.no oppfordrer til å komme med innspill, vel vitende at det er mye mer som kan inkluderes. Man er rett

og slett avhengig av innspill. Forbedringspotensialet er med andre ord til stede! Med nettbasert leksikon er det raskt å korrigere, ikke nødvendig å vente på neste papirutgave.

Stikkmyggen kan suge blod OG stikke av – helt uten å bli oppdaget.

BZZZZZZZ er lyden av sommer. Av varme og vindstille kvelder med yrende dyreliv. Og av stikkmygg som leter etter blod. Når lyden forsvinner har myggen landet. Men hvor?

Tone Birkemoe

Stikkmyggens sugesnabel har noen helt spesielle ingeniør-triks. Foto: Wikimedia Commons, Alvesgaspar.

Rød flekk

Akkurat i stikkøyeblikket så kjenner du – nettopp – ingenting. For dette er myggen god til: stikke, suge blod og fly av gårde. Helt uten å bli oppdaget. Om vi tar den på fersken blir den kun en rød flekk på huden – godt smadret av klaskerefleks som slår inn.

Men hvordan klarer stikkmyggen å snike seg unna? For når stikk faktisk er nødvendig, som når vi trenger vaksiner og blodprøver, så KJENNER vi at sprøyten stikker, selv om leger og helsepersonell gjør det de kan for å avlede oppmerksomheten.

Stikke-taktikk

Det er på tide å ta en titt på myggens stikke-taktikk. Med sylskarpe, små «tenner» sager den seg først igjennom huden. Vel inne skyver den så inn et «blodsugerør». Altså, en to-trinns manøver. Og trikset med saginga er at «sagbladet» til myggen treffer nervene i huden på færre punkter enn det en glatt sprøytespiss gjør. Og derfor gjør det mindre vondt for oss. I 2011 lagde japanske forskere en syltynn nål basert på mygg-sugesnabelens prinsipper; først saging – så blodsuging. Og denne sage-nåla gikk faktisk dobbelt så lett igjennom huden som en vanlig, glatt sprøytenål. Snedig!

Syltynne nåler

I dag er stikkmyggens stikke-triks brukt i apparater som måler blodsukker. Syltynne nåler som kommer seg raskt og relativt smertefritt gjennom huden. Og hvem vet om ikke myggen kan lære oss enda mer. Bruk av smarte løsninger fra ulike organismer kalles for bioherming, eller biomimetikk, og er et fagfelt i sterk vekst. Skattekista med løsninger er nesten uutømmelig. Og stikke-mygg trikset er bare et enkelt eksempel.

Kilder: Izumi H, Suzuki M, Aoyagi S, Kanzaki T. 2011. Realistic imitation of mosquito's proboscis: Electrochemically etched sharp and jagged needles and the cooperative inserting motion. *Sensor Actuat A: Phys.* 100(1): 115-123

Artikkelen er gjengitt etter tillatelse fra Insektøkologene, en forskerblogg om insektenes fantastiske verden, NMBU 2019.

Hageavfall – ikke i miljøparken!

For noen år siden utplasserte Bymiljøetaten skilt på steder i miljøparken og reservatet der hageeiere syntes det var greit å bli kvitt avfall. Skiltene med forbud om tømning ser ut til å ha virket etter hensikten. På steder der det står skilt er det lite eller ingen henleggelse av hageavfall. På visse steder

uten skilt finner vi dessverre avfall. Nevnes kan Kirkeskogen, særlig i den østlige delen, og på vestsiden av stien som fortsettelse av Granhekkveien. Ikke er det pent og i tillegg direkte ulovlig. Spredning av fremmede plantearter i miljøparken har lenge vært forbudt. Foto: Leif-Dan Birkemoe. 04.04.2020.

Anleggsprosjektet Manglerud bad og tilførselsveiene

Det har vært jobbet lenge med grunnarbeidene til Manglerud bad. I begynnelsen av mai ble restfinansieringen vedtatt og Undervisningsbygg er nå i full gang med anlegget. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 29.05.2020.

Opparbeidelse av tilførselsveier har tatt tid bl.a. med omlegging av kabler. Snuplassen på østsiden av ishallen og koblingen til turveien er et av stedene som grenser opp mot miljøparken. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 29.05.2020.

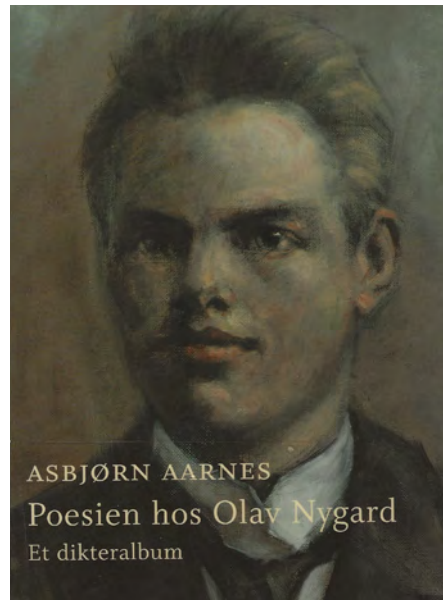

Bølerbekken

– til dikterisk inspirasjon

Olav Nygard er regnet som en av Norges største lyrikere. Han ble født på fjellgården Krossen i Modalen, litt sør for Sognefjorden i Hordaland i 1884. Siste del av livet bodde han i en hytte på eiendommen «Granbakken» i Beverlia, tett inntil Bølerbekken. Dagens adresse er Hellerudveien 136. Nygard døde av tuberkulose i 1924, en sykdom han var plaget av i store deler av livet. Hytta som Olav, kona Ragna og sønnen Sigurd bodde i ble trolig revet rundt 1930. Først sommeren 2019 fikk vi endelig bekreftet nøyaktig hvor hytta hadde ligget.

Tekst og foto Leif-Dan Birkemoe

Olav Nygard – maleri av Magnus Hardeland, her som forside på boka Poesien hos Olav Nygard av Asbjørn Aarnes.

Det har lenge vært uklart nøyaktig hvor hytta til familien Nygard hadde ligget, men ved gjennomgang av Plan- og bygnings-etatens digitale saksinnsyn etter tips fra Finn Arnt Gulbrandsen, kom det for en dag. Eiendommen het, både i Olav Nygards brev til Hulda Garborg og i Aker kommunes sakspapirer, «Granbakken». Dermed kan lokaliteten bestemmes ganske nøyaktig. Da Nygard skulle fortelle hvor han hadde kjøpt eiendom, var det ved Bryn stasjon. En nærmere beskrivelse ble Beverlia, i sin tid en husmannsplass, under Ulsrud gård. Nå en villa i Østmarkveien.

Garborgs og Nygards

Olav Nygard og Hulda Garborg hadde utstrakt brevveksling. Om anskaffelsen av hytta Granbakken i Beverlia skriver Olav Nygard noen brev som kan forklare hvorfor han kjøpte hytta og om Garborgs medvirkning.

I et brev datert Bolstadøyri ved Voss 27. september 1922 forteller Olav Nygaard at han reiser fra Vestlandet. «Eg maa kome i eit turrar og varmar verlag, kan hende til utlande, um eg greider ferda». I et brev datert Rygge 15. november 1922 uttrykker han takknemlighet for å ha mottatt et brev fra Norli med Garborgs påskrift om å hjelpe han med penger. I samme brev håper han å få tak i «ein gard her ein stad».

I et brev datert Lande ved Sarpsborg 11. januar 1923 skriver Nygard blant annet følgende: «Fyre jol tok eg kjøp paa eit lite jordstykke med ei sumarhytte paa, ved Bryn st. Sumen var 5500 kr. No hev eg freista faa pengar til aa løyse det 25de januar. Men det hev til dessa vore radt uraad aa faa. Naar eg hev fenge skøyte vil eg søkje Akers kommune um trygd til eit laan i smaabrugarbanken. Men fyrst maa eg faa det i mi eige». Olav skriver videre om sine vanskeligheter og avslutter med: «Kunne de laane meg 2000 kr til eg fær av smaabrugarbanken?» Vi må anta at da han solgte huset på Horvei ved Bolstadøyri hadde han den største delen av beløpet til det nye huset.

Sjekk på 2000 kroner

Neste brev er datert Ved Sarpsborg 24. januar 1923: «I dag fekk eg ein chek fraa Garborg gjennom Aschehoug, paa 2000 kr. Med dette kann eg bygge bru yve fyrste bekkem, og so fær eg søkje um smaabrugar-

laan». Med dette beløpet fra Arne Garborg fikk Olav Nygard betalt selger innen fristen. Når han bruker uttrykket «bru yve fyrste bekkem» kan det kanskje være at han fikk inspirasjon fra Bølerbekken som rant livlig forbi like ved hytta og at nettopp nærheten til bekkem var med å avgjøre valg av bosted. Han må jo ha vært på stedet og sett seg om, før han bestemte seg for å kjøpe eiendommen som har gnr. 145, bnr. 25 i Østre Aker. Altså en tomt utskilt fra Ulsrud gård.

Et drøyt halvår senere skriver Olav Nygard igjen brev til Garborgs, denne gang datert Granbakken 17. august 1923. «Det hev lege tungt paa meg lenge at eg ikkje hev gjeve nokor fraasegn um dei 2000 kronunn eg laante hjaa dykk i januar. Meininga var aa faa laan i smaabrugarbanken: men det gjekk ikkje som eg trudde. Det var ei sumarhytte og byggielova her er den same som fyr byann. Eg kann ikkje faa hytta godkjend som bunadshus endaa me hev vølt på henne. Og daa fær eg ikkje laan. Skal med selje so kjem me i verre stode enn nokonsinne; eg er for veik te vere uppe, so me held det fyr ei lukke at me hev dette aa halde oss til. Det var ei god lukke som gjorde at me kjøpte dette; eg fekk daa berge meg hit fraa Ulleval sjukehus der eg ikkje fekk sove i vikevis».

Fra lån til gave

Brevet fortsetter med beklagelse om den dårlige økonomien og vedlegger forsinket rente for gjelden som skulle vært betalt 25. juli. Brevet har en etterskrift på første side der det står: «Dei 2000 tenkte nok Garborg som «lån», men eg visste væl at det måtte bli gæve. Da G. vart burte tok eg ikkje mot den renta som vart meg send. H.G.»

Flyfotoet fra 1937 viser beliggenheten til eiendommen Granbakken der Olav Nygard bodde i en hytte til han døde i februar 1924. Rakel, hans enke, solgte eiendommen i 1928. Nytt hus ble bygget tidlig på 1930-tallet og hytta trolig revet. Dette er før Hellerudveien (Ytre ringvei) ble anlagt. Eiendommen er utskilt fra plassen Beverlia som er avmerket på bildet. Kilde: Norkart AS 2019, Plan- og bygningssetaten, Oslo kommune.

Et år på Granbakken

Med de datoer som er oppgitt tyder det på at familien Nygard flyttet inn på Granbakken i Beverlia like etter 25. januar 1923 etter å ha kjøpt eiendommen i desember 1922. Han får et lån på 2000 kr. av kjøpesummen av Arne Garborg. Etter at Arne Garborg dør 14. januar 1924 ettergir Hulda Garborg han gjelden på 2000 kroner. Ved Olav Nygards død 11. februar samme år hadde han bare bodd i hytta i drøyt et år. I denne perioden lå han fire uker på Ullevål sykehus. Det var mens han bodde på Granbakken at han fikk utgitt sin fjerde diktsamling *Ved vebande*.

«Kristiania-dansk»

I brevet fra Olav Nygard til Hulda Garborg datert 17. august forteller han om Sigurd som er i 6-7 års alderen: «Guten har lært seg so god Kristiania-dansk paa denne vesle tida han har vore i lag med smaafolka her at eg er kaut av han, endaa eg gjerne hadde ynskt at det vore italsk». «Italsk» må være italiensk fordi Nygard hadde planer om å reise til Italia med bedre klima for sin sykdom.

Olav Nygards siste måneder

Om de siste månedene fortelles det at Olav Nygard var sengeliggende det meste av tiden, han hadde også ligget den siste sommeren på Horvei, i 1922. I boka *Poesien hos Olav Nygard* av Asbjørn Aarnes fortelles det at han arbeidet hektisk bare de siste månedene, da fraba han seg besøk av hensyn til arbeidet. Mot slutten var han så svak at han ikke kunne løfte pennen, men dikterte diktene til konen Rakel. Det var ved denne tid han bad Rakel om å brenne de diktene han hadde strekt over i de tidligere samlingene og i manuskriptene. Han passet på at det ble virkelig gjort: *Du let vel ikkje berre ovnsdøri upp og att*, spurte han. Det var tungt å oppfylle dikterens ønske, har Rakel fortalt, men hun gjorde som han sa.

Diktet «Til son min» som faren hadde skrevet til Sigurd omfattes av en samtale som er gjengitt i boka til Aarnes: Sønnen, som da var 7 år, hadde oppfattet at han skulle få et dikt: *Far, skal eg få eit dikt?* Dikteren: *Ja, og det er eit dikt som ingen son i verda har fått maken til.*

Videre fortelles det i *Poesien hos Olav Nygard*:

Olav Nygard døde 11. februar 1924 og Rakel var til stede. Rakel har fortalt at han ofte ventet med å drikke et glass vann til ved 16-17-tiden, for å unngå smertene slik at han kunne skrive. De siste ordene som falt mellom Rakel og Olav var disse: *No ser eg ikkje at de er her*. Et øyeblikk senere, Olav: *No høyrer eg ikkje at de er her*. Han så opp mot taket: *Eg ser ei sol...*

Rakel: *Det er sola som skal lysa deg heim, Olav.*

Olav: *Ja.*

Ja – var dikterens siste ord.

«Nokre dikt»

Etter at Olav Nygard vandret bort 11. februar 1924 i hytta «Granbakken» i Beverlia lå det igjen et uskrevet manuskript til en samling «Nokre dikt» som ikke ble trykket før i 1934, 10 år etter hans gravferd. Blant disse «Til son min», «Shakespeare» og «Berre ein liten bekk», er nok til å plassere dikteren blant de største, skrives det i boka

Dikt i samling fra Norsk Bokreidingslag 1984. «Berre ein liten bekk» kan vi tenke oss kan være Bølerbekken. Diktet har 12 vers der vann, spesielt sildrene vann, gir han inspirasjon. I siste verset leser vi:

*Naar eingong bandedrykken slær
med gufs av eldfengd eim, -
du gjest som fyl meg skuggenær,
skjent paa naa bekkjesongen ber
mi løyste livsaand heim.*

Kanskje var det *bekkjesongen* fra Bølerbekken han hørte der den sildret forbi hytta.

Hulda Garborgs siste besøk

Hulda Garborg besøkte Olav Nygard i hytta Granbakken for jul i 1923. Arne Garborg døde 14. januar 1924, altså en snau måneds tid etter besøket. En måned senere døde også Olav Nygard.

Om det siste møtet forteller Hulda:

"Eg såg han siste gongen då dagane hans var talte. Han skulle døy, det visste vi alle. Men best visste han det sjølv. Veker var gått sidan eg såg han sist og handi hans var so liti vorte.

Garborgs død og bålferd låg i millom sist og no."

"Kom du lell, kviskra han, "du som hev havt so mykje..."

Eiendommen Granbakken – tidligere Østmarkveien 24 - nå i området Hellerudveien 136

Rakel ble boende på Granbakken. Fire år etter Olavs bortgang var det kommunal befarings på eiendommen fordi den var solgt og det skulle bygges et to etasjers våningshus på tomten. Den håndskrevne rapporten fra befaringsen gir oss et innblikk i hyttas størrelse og innredning:

Kommunal befarings på «Granbakken», Beverlien pr. Opsal 23. august 1928

«Det står på tomten et beboet uthus (hytte) i ca. 4 m avstand fra nordre og ca. 4 m fra vestre grense. Uthuset er 5,00 x 4,40 m utvendig pluss et lite tilbygg 1,80 x 1,30 m. Bygningen står praktisk talt like på bakken. Det er papp på taket. Uthuset er delt i 2 rom. Det er ovn og komfyr med hvert sitt røkrør gjennom taket. Innvendig høyde i rommene er 2,54 m. Yttervegger er 4" bindingsverk med paneler. Det står et mindre uthus østenfor «hytten» (nærmere bekken) – samt et par små skur. Videre står det et uthus med pulttak syd for «hytten» (nærmere veien) – dette er 3x5 m, benyttes som hønsehus. Eieren opplyser at så vidt hun vet skal bebyggelsen ikke være anmeldt. Hytten skal være oppført før tidligere eier Nygards tid.

Eier før Nygard (for antagelig 7-8 år siden) skal ha vært en Kristiansen eller Gulbrandsen».

Rapporten forteller oss om ytterst små forhold. Om lag 22 m² (utvendig målt) fordelt på to rom. Tilbygget må trolig være do. Hønsehuset med pulttak (tak med fall til bare én side) forteller at Nygards drev med høns, noe de også hadde drevet med da de bodde på Vestlandet. Hytta var ikke ny da de kjøpte den. I grunnboka er første innføring fra 8. juni 1921, utskilt fra bnr. 4. Beverlia er oppført under bnr. 4 og 5. Det er derfor berettiget å si at Granbakken ligger i Beverlia.

Fjøsruker Johan Adolf Olofsson kjøpte Granbakken

Det var den svenske fjøsruker Johan Adolf Olofsson på Ulsrud gård som var kjøper av eiendommen. Den 22. mai 1928 søkte han

kommunen om å få kjøpe gnr. 145, bnr. 25, Granbakken i Østre Aker. Eiendommen har et areal på ca. 3 mål og er bebygget med et mindre hus (Nygards hytte). Som utenlandsk statsborger måtte han ha konsesjon. I søknaden fremgår det at «bebyggelsen er oppført uten anmeldelse til og approbasjon av bygningsvesenet og er således helt ulovlig», iflg. bygningsjefens anmerkning 6. september 1928. Olofsson får godkjenning til kjøp, men må forholde seg til det bygningslovmessige. Trolig var «hytten» oppført før bygningsloven trådte i kraft, fordi saken får ingen videre oppfølging.

Johan Olofsson fikk tillatelse av Aker kommune til bygging av huset 12. september 1930. Samtidig måtte bekken på tomtens østside i kulvert under veien etter formannskapetets nærmere bestemmelse. Huset hadde ferdigbesiktelse 26. januar 1932.

Sigurd dør og Rakel flytter

Oppsalmannen Gunnar Vraalsen skriver i et notat at Sigurd var et geni og at overlærer Evje på Østensjø skole hjalp Sigurd med videre skolegang etter folkeskolen. Men i 1936 dør Sigurd av tuberkulose, bare 19 år gammel. For penger Rakel fikk for tomten flyttet hun til byen og skaffet seg melkeforretning, skriver Gunnar Vraalsen. Rakel døde i 1979, 55 år etter sin mann.

Gravsteinen på Østre Aker kirkegård har en strofe fra *Ved vebande* hentet fra diktet

Det trengs so lita minning:

*Paa tronge vegar
stig det store tankar.*

Graven blir i dag vedlikeholdt av Modalen kommune.

Høsten 2019 ble teaterstykket *Eit Liv – frå Olav Nygard til deg* – oppført på Det norske teatret.

Bølerbekkens kilder er Skøyenputten og myrområdene nordfor. På begynnelsen av 1850-tallet ble det bygget en demning som i 1876 ble flyttet 10 alen (ca. 6,5 m) lenger ned der demningen fortsatt kan sees. Demningen var et ledd i regulering av vannføringen i Bølerbekken og dermed vannstanden i Østensjøvannet. Vannføringen i Østensjøbekken var viktig for Bryn Mølle. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 22. mars 2020.

- 1). På gavlveggen til Ulsrud Borettslag finner vi Nygard-sitatet «No kvil deg fot. No hev du vinne fram», fra diktsamlingen *Ved vebande* i 1923, utgitt da Olav Nygard bodde på Granbakken. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 6. desember 2018.
- 2). Hytta til Olav Nygard lå på eiendommen som i dag har adresse Hellerudveien 136. Det blå huset til venstre er Hellerudveien 136A. Bølerbekken går åpen helt til eiendomsgrensen til venstre og ligger i rør langs hekken. Hytta til Nygards lå etter eller annet sted på flaten mellom bekken og skråningen opp mot Hellerudveien. Hønsehuset lå syd for hytta, kanskje ved Hellerudveien 136 B og C. Noen uthus eller skur lå nærmere bekken. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 13. august 2019.
- 3). Dette er tomten der hytta sto som Olav Nygard bodde i, trolig revet rundt 1930. Bølerbekken går inn i kulvert ved eiendommens nordøstre hjørne, rett bak personen på bildet, dagens eier. Bekken går videre langs hekken. Foto. 13.08.2019.

Kilder og litteratur til videre lesning:

- Rundt vannet nr. 17, september 2019: Dikteren Olav Nygard fra Krossen i Modalen til Granbakken i Beverlia, Leif-Dan Birkemoe.
- Sothøna nr. 57 juni 2019: Bekkjesongen. Leif-Dan Birkemoe.
- Plan- og bygningsetaten i Oslo, saksinnsyn. <https://innsyn.pbe.oslo.kommune.no/saksinnsyn/main.asp>
- www.seeiendom.kartverket.no/
- Udatert notat om Olav Nygard av Gunnar Vraalsen på Deichmanske bibliotek, avd. Oppsal.
- Asbjørn Aarnes, Poesien hos Olav Nygard – Et dikteralbum. Pax Forlag AS, Oslo 2004.
- Olav Nygard. Dikt i samling, Norsk Bokreidingslag 1984.
- Olav Nygard. Dikt i utval. Utgåve ved Åse-Marie Nesse. Noregs Boklag 1973.
- Olav Nygard. Dikt. Minneutgåve. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo 1934.
- Eirik Vassenden. Skapelsens problem. Lesninger i Olav Nygards lyrikk. Scandinavian Academic Press, 2007.

Saueslipp på Bekkasinmyra

Sommerbesøk av sauer fra Sørkedalen.

Tekst og foto Leif-Dan Birkemoe

Pelssau

Roy Holt fra Storbråten i Sørkedalen slapp 19 sauer på Bekkasinmyra lørdag 16. mai. 7 søyer og 12 lam skal beite her frem til september. Sauene er av rasen norsk pelssau og oppstod ved at svensk gotlandsfår ble krysset med den blå og grå varianten av spælsau. Pelssauen er mer høybeint enn spælsauen, bemerket Roy. Pelssau blir også holdt for å produsere skinn til pelsverk. God lokk og glans i pelsen er tydelig på flere av sauene som nå beiter på Bekkasinmyra. Et par av søyene er de samme som gikk her på sommerbeite i fjor. Det virket som de kjente seg igjen, antydte Roy.

Vann fra Ulsrubbekken

For at sauene skal få lett tilgang til vann fra Ulsrubbekken ble deler av sauegjerdet flyttet fredag 15. mai. Det medførte at flere gjerdestolper måtte bankes ned og de som skulle flyttes, trekkes opp. Stolpene ble banket ned i jorden med en maskin på belter for å kunne ta seg frem på så vel bløtt som fast underlag. Loddet som banket stokkene ned en drøy meter veide ca. 400 kg. Noen dunk og stokken var på plass. Det er HT Gjerde Norge AS som leverte gjerdet. Forhandler og montør Jon Stabekk utførte arbeidet, samme firma som monterte gjerdet i mai 2018.

- 1). Saueflokken har roet seg i nye omgivelser etter turen fra Sørkedalen.
- 2). Montøren Jon Stabekk manøvrerte maskinen som setter ned gjerdestolper til stedet der sauene kan drikke vann fra Ulsrubbekken.

Besøkssenteret på Bakkehavn

Fjoråret var preget av kjempeaktivitet med rekordtall både for undervisning og aktivitetsdager. Så kom koronaen

Amund Kveim

Avtale med Utdanningsetaten

Hele 17.000 besøkende var innom senteret i 2019, hvorav hele 12.000 skole- og barnehagebarn. Senteret har en avtale med Utdanningsetaten som gjør det mulig for oss å ha profesjonelle naturveiledere som tar imot barna. Denne avtalen ble på nytt lagt ut på anbud i 2020, og vi er svært glad for at vi fikk fornyet avtalen for nye fire år.

Sertifiseringen er fornyet

Senteret er Miljøfyrtårnsertifisert, og sertifiseringen er nå fornyet for de neste tre årene. Resertifiseringen innebærer at Stiftelsen Miljøfyrtårn har gjennomgått alle tenkelige miljøaspekter ved driften og bekrefter at vi tilfredsstillt alle kriterier. Det betyr imidlertid ikke at vi ikke kan bli bedre. Senteret er jo en miljøorganisasjon og det skulle bare mangle at vi ikke kunne sertifiseres.

Bråstopp

Denne våren hadde vi lagt opp til et spennende program med aktiviteter for store og små hver eneste søndag. Både dette og all undervisningen fikk en bråstopp da koronasituasjonen medførte stengte skoler og barnehager, og det ble umulig gjennomføre offentlige arrangementer. Alle våre gode naturveiledere og besøksverter måtte derfor dessverre etter hvert permitteres. Vi forsøkte likevel så godt vi kunne å gi alternative oppgaver i en overgangsfase.

Vi ser at det har vært fullt av folk ved vannet de siste månedene, og vi skulle gjerne vært der og fortalt om våtmarken og andre naturverdier. For de som satt i karantene lagde vi små filmsnutter fra vannet og la det ut på YouTube.

Gjenåpning

I skrivende stund (primo juni) har vi endelig kunnet tilby skoler og barnehager undervisning igjen, men foreløpig bare utendørs og med alle smittevernshensyn ivarettatt. Her er

Senteret er Miljøfyrtårnsertifisert. Amund Kveim holder plakaten med logo. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 15.05.2020.

etterspørselen etter uteundervisning stor. Begrensninger i bruk av kollektivtrafikk gjør at det først og fremst har vært de nærmeste skolene som til nå benytter tilbudet. Også åpne søndagsaktiviteter igangsettes gradvis, men programmet blir både noe redusert og

endret. De må også fortløpende underordnes de til enhver tid gjeldende smittevernsbestemmelsene.

Vi oppfordrer alle til å følge med på FB-sidene til Besøkssenter våtmark Oslo og Østensjøvannets Venner.

Mystikk og overtro
Nettpris kr. 350,-
ord. pris kr. 378,-

Østmarka
Nettpris kr. 310,-
ord. pris kr. 378,-

Sarabråten
- godset i skogen
Nettpris kr. 295,-
ord. pris kr. 395,-

BYORIGINALER OG PERSONLIGHETER I OSLO
EVEN SAUGSTAD
ny utgave
Nettpris kr. 375,-
ord. pris kr. 429,-

Ny bok med lokale «helter»
Boka «Byoriginaler og personligheter i Oslo» presenterer 23 personer som har gitt litt ekstra liv til hovedstaden de siste hundre år. Her finner du blant annet «Snipp-Møller» (Albert Møller, 1864 - 1922) som bodde på Oppsal og har fått en vei oppkalt etter seg der, advokat Hermansen (1910 - 1993) som ble kalt «Baronen av Bøler» eller «T-baneturner'n» og Ole-Bjørn Magnussen (1934 - 2015) som bygde seg et brakkeslott ved Ljanselva.
Boka er rikt illustrert og er på 192 sider.

Du får bøkene på www.frie-fugler.no
Prisene er inkl. porto/forsendelse. Selges også i enkelte bokhandeler.

Gjennom kameralinsen

Foto Steinar Myhr/NN

Steinar Myhr

Steinar Myhr er født i 1947, og har vært aktiv naturfotograf i flere tiår. Han vokste opp i nærheten av Østensjøvannet, som tidlig vakte hans interesse for natur og biologi. Som biolog ble han også tidlig interessert i fotografering. Han jobber mest med norsk og skandinavisk natur inkludert Svalbard. Motivene henter han fra både store og små landskap, og plante- og dyreliv med en særlig interesse for fugler. Han har gitt ut en rekke bøker,

illustrert andres utgivelser og hatt flere utstillinger, de siste to årene på Sandbakken sportsstue i Østmarka. Steinar er medlem av foreningen Norske Naturfotografer/NN. Bildene hans kan ses i bildebyrået NTB Scanpix.

Ønsker du et bilde på veggen hjemme eller på hytta? Steinars naturbilder er til salgs. Han har et stort bildemateriale og mye å velge i. Du kan du ta kontakt med Steinar på e-post: smfoto@online.no.

3

1 2

4

1). Gjerdesmett. Liten kropp med stor stemme.

2). Sivspurv hann i spagat mellom takrørene.

3). Vannriksa lever et liv skjult i takrørskogen. Den blir ofte hørt, men sjelden sett.

4). Enkeltbekkasinen har mange lokalnavn. Navnene skoddeføll og mekregauk viser til vårspillet høyt oppe under himmelen

Båndtvang

Høsten 2019 satte Fylkesmannen i Oslo og Viken opp nye skilt langs turveien både for å markere naturreservatet, men også for å gjøre oppmerksom på to viktige forbud. Båndtvang på helårsbasis og fiske om sommeren. Østensjøvannets Venner oppfordrer alle til å følge disse regler. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 02.04.2020.

Brenneriloven 1816-1845

«Gårdsbrennevin fra Alna gjenoppstår etter 200 år»

Even B. Stenersen startet brennevinsproduksjon på Tveten gård i 1816. Onsdag 2. november 2016 ble 200-årsjubileet markert med en helt ny akevitt fremstilt fra Oslo Håndverksdestilleri på Bryn: Alna vitae. Ved å gjenskape Stenersens gårdsbrennevin gjennom Alna vita, ønsket bedriften å trekke frem en 200 år gammel industrihistorie. Til denne historien kan vi også ta med gårdene Østensjø og Abildsø, for det var ikke bare Stenersen som utnyttet mulighetene, selv om han var den største i Christiania.

Leif-Dan Birkemoe

Motvirke dansk kornbrennevin

For å motvirke importen av dansk kornbrennevin ga Stortinget i 1816 eiere av matrikulert jord tillatelse til brennevinsproduksjon av egen korn- eller potetavling. Som stortingsrepresentant var Even B. Stenersen (1780-1852) medlem i flere komiteer på Stortinget. Det ble nedsatt en komite for hver sak som skulle behandles og Stenersen var med på behandlingen av bl.a. brennevinsloven. Mange gårder i Aker drev med brennevinsbrenning i perioden 1816 til 1845. Det gjaldt også gårdene Østensjø og Abildsø.

Stenersen kjøpte Tveten gård i 1810 og brenneribygningen står fortsatt. På gårdene Østensjø og Abildsø må vi lete på gamle kart og etter mulige bygningsrester. Det som synes klart er at brenneriet på begge gårder lå nede ved Østensjøvannet. Sammen med kartopplysninger og funn av bygningsrester i 2018 kan det trolig gi oss svar.

Østensjø gård – brenneribygningen på kart

På et kart av løytnant Vibe som vi lastet ned fra Kartverket, datert 1838 i målestokken 1 : 10 000, finner vi en bygning avmerket med rødt, ikke langt fra det Haakon Tveten kalte «Koksjordet». Over bygningen på 1838-kartet er det ved senere bruk satt et kryss med blyant, altså en bygning som trolig var revet. «Brenneriteigen» er også navn på et jordstykke, men ikke avmerket på det vanlige gårdskartet, rentegnet av Per Knoph, datert 1991. På Akershus Amtskart nr. 34 datert 1844 fra Kartverket (utarbeidet av offiserene Vibe og Irgens) er bygningen også avmerket her. Et geologikart fra samme

periode (utarbeidet av geolog Theodor Kjerulf), har også bygningen markert. Dersom rester etter brenneriet kan spores i terrenget burde vi ha enda et fast holdepunkt.

Bygningsrester

Da turveien på østsiden av Østensjøvannet ble lagt om i 2018, omtrent der bygningen er avmerket på kartet, ble det funnet teglstein i form av takstein og murstein i jordmassene. En metallsøker fant en ettøring datert 1897, men også nagler og potteskår. Det ble også funnet noe som kunne se ut som koks- eller trekullbiter. Funnene tydet på at her hadde det stått en bygning. Steinene som er veltet sammen rett ved der dagens turvei svinger østover, ved jordstykket Vassenga, har ligget der lenge, og kan være en del av steinene i grunnmuren til huset. Steinene ligger delvis i en haug i skråningen og stammer neppe fra jordet i overkant. Avstanden fra steinene til der vi fant teglstein er kun 20-25 meter. Lengden på brenneriets grunnmur kan ha vært ca. 15 meter og bredden ca. 10 meter etter en skrittvis omtrentlig oppmåling. Ved anlegg av turveien på 1960-70-tallet ble nok både jordmasser og stein flyttet noe, men ikke lenger enn høyst nødvendig. Navnet «Koksjordet» kan ha sammenheng med at brenneriet trengte varme i form av koks eller trekull i destilleringsprosessen. Sannsynligheten for at vi har funnet spor etter brenneriet må vi anta er ganske stor.

På den tiden var det ikke samme eier på Nordre og Søndre Østensjø. Det er nok eieren av Søndre Østensjø vi kan trekke inn i historien om brenneriet. Og det forsterker våre antagelser.

Jørgen Young

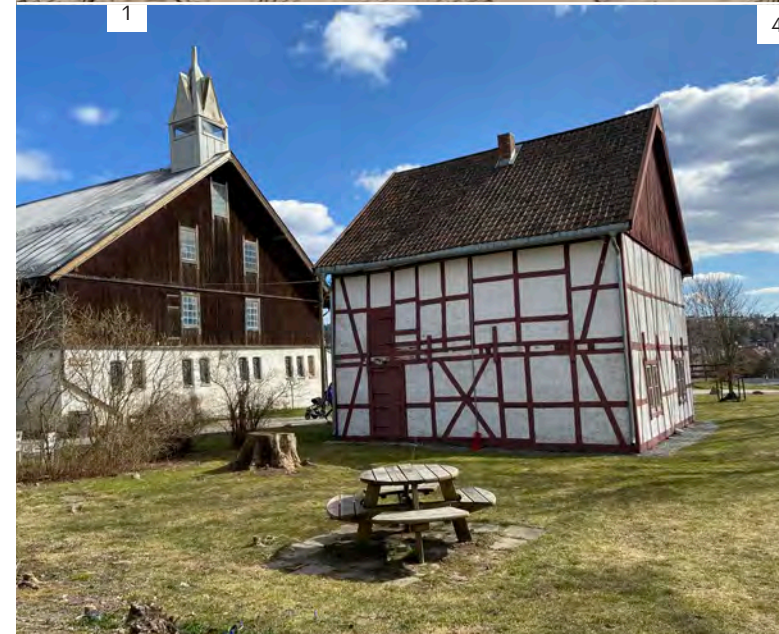
– eier av Søndre Østensjø

I 1811 kjøpte den meget kjente og omtalte christianiaborger Jørgen Young (1781-1837) Søndre Østensjø gård. Også ølbrygging hørte med i hans industrivirksomhet, det som senere ble Schous bryggeri. Jørgen Young ble valgt inn på Stortinget i 1821 sammen med Marcus Pløen (1781-1836) og Even B. Stenersen. De tre var kjøpmenn og må ha kjent hverandre godt – de var kremmere med flere felles interesser. Og de tjente penger på det de drev med. Even B. Stenersen eide Tveten gård. Marcus Pløen var brorsønn av Jørgen Pløen (1742-1817), eier av Skøyen gård. Fornemme boliger hadde de i Christiania der deres forretningsvirksomhet var konsentrert.

Fremstilling av akevitt

I Norge fremstilles akevitt av poteter i motsetning til andre land som Sverige og Danmark som ofte bruker kornsprit. Poteten blir most og gjæret før den blir destillert. Spriten tilsettes ulike krydder, men karve og/eller dill må være med for at det skal kalles en akevitt. Ellers er anis, fennikel og koriander mye brukte kryddere, men alle akevitter har sin karakteristiske krydderblending.

Kilde: Appetitt, spesialmagasinet for mat og drikke, pressemelding fra lansering av Alna-akevitt i 2016

- 1). På Akershus Amtskart nr. 34 datert 1844 fra Kartverket (Vibe og Irgens - utsnitt) er brenneribygningene både på Østensjø og Abildsø gård avmerket, se rød sirkel. På Abildsø er det to bygninger ved enden av en sti som kommer ned fra gården. Et protokollnotat i 1833 forteller at et nytt brennevinbrenneri ikke er helt ferdig, altså et gammelt som trolig skal erstattes av et nytt brenneri.
- 2). Teglstein funnet i jordmassene da turveien ble lagt om i 2018. Foto: 06.11.2018.
- 3). Trolig rester etter grunnmuren til brenneriet på Østensjø gård. Steinene ligger i skråningen ned mot dagens turvei. Foto: 10.01.2020.
- 4). Da Even B. Stenersen kjøpte Tveten gård i 1810 sto allerede den hvite bygningen i utmurt bindingsverk ved innkjørselen til gården. Den er antagelig bygget omkring århundreskiftet, men til hvilket formål er ukjent. Bygningen ble tatt i bruk som brenneri i 1816. Foto 09.04.2020.
- 5). Rett nord for der Smedbergbekken renner mot utløpet i Østensjøvannet ligger det en steinmur etter et hus, delt i to rom. Tradisjonelt har ruinen blitt knyttet til brenneribygningen, men er egentlig overdimensjonert til formålet. En teori kan være at man utnyttet restene av en eldre bygning til å bygge brenneri. Foto: 12.04.2020.

Noen år etter at Young kjøpte Søndre Østensjø bygde han den store og imponerende låven. Byggeåret blir vanligvis knyttet til 1814. Kan det tenkes at eieren samme år også bygget en utløe nede ved Østensjøvannet der vi fant bygningsrester?

Kjøpmenn og politikere

I 1816 startet den driftige kjøpmannen Even B. Stenersen produksjon av potetbrennevin på Tveten gård. Brenneriet var det største i distriktet og sto for halvparten av all brennevinsproduksjon i Christiania. Da Stenersen kjøpte gården i 1810 sto allerede den hvite bygningen i utmurt bindingsverk ved innkjørselen til gården. Den er antagelig bygget omkring århundreskiftet, men til hvilket formål er ukjent. Bygningen ble tatt i bruk som brenneri i 1816 og står der den dag i dag som et minne fra den gang kjøpmannen investerte i ny virksomhet, denne gangen etter et stortingsvedtak.

Det skal vel ikke så stor fantasi til for å anta at Even B. Stenersen og Jørgen Young snakket sammen om brennevinsproduksjon. Trolig også med Marcus Pløen. De var jo også alle tre kjøpmenn. Da mulighetene for brennevinsproduksjon på gårdene ble en realitet, hadde Stenersen allerede en egnet bygning til formålet. Det samme kan også Young faktisk ha hatt i løa nede ved Østensjøvannet. Både Stenersen og Young kan ha tenkt i samme retning. Det gjaldt å være raske med å finne egnet produktionssted, så hvorfor bygge nytt når de allerede hadde en bygning til formålet. Samtidig var det penger i brennevinsalg og et godt samtaletema kjøpmenn og produsenter imellom, selv om de var konkurrenter.

Dessuten var det politisk vilje til å begrense dansk kornbrennevin. Norge hadde jo fått sin egen grunnlov to år tidligere.

Brenneriet på Abildsø gård

På Abildsø var det kaptein Didrik Hegermann Brochman (1756-1828) som viet mye av sin tid til jordveien etter at han måtte trekke seg som militær offiser. Om han heter det at han var en kunnskapsrik og dreven bonde. Brochman ville også utnytte mulighetene og det kan ikke være andre enn han som startet brennevinsproduksjon på Abildsø. Trolig tidlig etter at loven trådte i kraft i 1816.

Omtrent der Smedbergbekken renner mot utløpet i Østensjøvannet, ligger det steinmurer etter et hus som er delt i to rom. Tradisjonelt har ruinen blitt knyttet til brenneribygningen, men er egentlig overdimensjonert til formålet med ca. 800 m²

grunnflate mot rundt 150 m² på Tveten og Østensjø. Ser vi på kartet fra 1844 er det markert to bygninger rett nord for der vi i dag finner ruinen. I en protokoll fra 1833 verdsettes brenneribygningen til 500 sp.d., men at en ny bygning skulle erstatte den gamle. Så lenge ruinen ikke er avmerket på kartet kan det være en mulighet for at de to bygningene er et uttrykk for ruinens to rom. En teori kan være at man utnyttet restene av en eldre bygning til å bygge brenneri. Da brenneribygningene ble revet var det kanskje ruinen som overtok som stedsangivelse.

Krydderplanter

I 1825 blir Abildsø solgt til seilskuteskipperen Emil Ferdinand von Trepka (1788-1859) som eide gården frem til 1845, året brennri-loven ble opphevet.

I von Trepkas tid på Abildsø var det en viss dyrking av korn, poteter og krydderplanter, som ga råvarer til gårdens brennevinsbrenneri, skriver Erik Henning Edvardsen i artikkelsen i Karnappmannen. Trolig var det Brochman som startet med krydderplanter på Abildsø og von Trepka fortsatte. Vi må anta at krydderplanter var blant vekstene også på Søndre Østensjø gård. På gårdene den gang var det gårdsarbeidere og husmenn som utgjorde arbeidskraften, men vi tar vel ikke mye feil ved å anta at gårdeierne tok seg noen turer ned til brenneriene sine ved Østensjøvannet. Tilsetningen av smaksstoffer fra krydderplanter var trolig noe som også ble bestemt av andre enn bare tjenestefolket.

Destilleriet til Oslo Håndverksdestilleri i Nils Hansens vei 14 A. Foto: 11.10.2018.

Omvisning i destilleriet

Ved Bryn jernbanestasjon sto det fra tidlig i januar 2020 en plakate der Oslo Håndverksdestilleri inviterte til «åpent hus og bar» i Nils Hansens vei 14 A, med et destilleri på 424 kvm, i samme bygning som Zinkhvitfabrikken ved Alna en gang hadde holdt til. «I baren serverer vi lokalproduserte forfriskninger og det er mulig å få en omvisning i destilleriet». Følgene fredager fra kl 16 til 23: 24. jan, 14. feb, 28. feb, 13. mar, 27. mar, 17. apr, 15. mai, 19. jun

Plakat ved Bryn jernbanestasjon med invitasjon til å besøke Oslo Håndverksdestilleri. Foto: 03.04.2020.

Gårdsbrennevinet

Det var det store forbruket blant folk som var årsaken til lønnsomheten. Et forbruk på mellom en halv og en hel liter daglig var ikke uvanlig. Her må det legges til at brennevinet på den tiden ikke var sterkere enn at det i dag knapt ville få betegnelsen hetevin.

Kilde: Fra heftet til Tveten gårds venner og Bydel Hellerud 1999.

Kilder:

- https://nbl.snl.no/Marcus_Pløen.
- <http://www.appetitt.no/drikke/en-skarp-en>
- <https://drikkelig.no/2014/12/oslo-handverksdestilleri/>
- https://no.wikipedia.org/wiki/Jørgen_Young
- Store norske leksikon.no
- Norsk biografisk leksikon.no
- ØVVs hjemmesider om Østensjø gård
- Om Ole Bjune i Aftenposten 9. november 2001.
- Sothøna nr. 25 2003, Karnappmannen del 5 (om kaptein Brochman) av Erik Henning Edvardsen, side 25.
- Sothøna nr. 27 2004, Karnappmannen del 7 (om seilskuteskipper von Trepka) av Erik Henning Edvardsen, side 16.
- Heftet Velkommen til en vandring på Tveten gård, utarbeidet av Tveten gårds venner og Bydel Hellerud, Tveten gård 1999.
- Extraretsprotokoll 26, side 45 b og 402 b datert 5/7 1833 og 12/10 1833 med verdiangivelse av bygninger på Abildsø gård.

«Ulovlig» barnehage i miljøparken

Et stort naturområde i en stor by frister kommunen til å benytte deler av det til «nødvendige» tiltak. En midlertidig barnehage har nå stått inne i selve miljøparken i 13 år.

Amund Kveim

Lillejordet barnehage. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 08.06.2016.

Lillejordet barnehage på Oppsal var en av mange brakkebarnehager som ble opprettet for å dekke byens barnehagebehov. Meningen var at den bare skulle stå i to år, men senere er det gitt stadig nye dispensasjoner i påvente av «full barnehagedekning». I Østensjø bydel er det for lengst full dekning, selv om barnehagene internt i bydelen ikke alltid ligger der behovet er

størst. Bydelsadministrasjonen foreslo i høst å avvikle Lillejordet, men bydelspolitikere ville det annerledes.

Gjeldende dispensasjon gikk ut ved nyttår, og barnehagen skulle med andre ord ha vært revet, og området tilbakeført, innen 31.12.2019. I ettertid er det søkt om ytterligere forlenging i tre år, men i skrivende stund (juni 2020) har ingen ting

skjedd. I bydelen skal en barnehage rives (Bøler) og en ny stor barnehage er ferdigbygget (Skullerud), men tas ikke bruk fordi det ikke er behov for den. Selv da er det full dekning.

Vi vil nødig skape vanskelige situasjoner hverken for barn eller foreldre i Lillejordet barnehage. Vi er imidlertid svært kritiske til hvorledes denne saken er håndtert.

Oslo Elveforum 20 år

I over 100 år hadde Oslo neglisjert verdien av sine vassdrag, og både elver og bekker ble lagt i rør. Kloakkutslipp, forurensning og forsøpling gjorde vassdragene utrivelige. I år 2000 ble Oslo Elveforum stiftet for å rette på dette.

Amund Kveim

Deltakere ved lunsjen 25. februar 2020. Midt på bildet i første rad, leder i Oslo Elveforum Per Østvold. Til venstre Trine Johnsen, til høyre Ida Fossum Tønnessen. Deretter nestleder Sidsel Andersen. Ytterst til høyre Oslos ordfører Marianne Borgen. Foto: Oslo Elveforum.

Blågrønne verdier

Det var en rekke elve-entusiaster som startet dette arbeidet; Tor Holtan-Hartwig, Karsten Sølve Nilsen, Albert Nordengen, Boris Hansen m.fl. Førstnevnte var initiativtager og den selvfølgele leder fra dag en. Fra Østensjøvannets Venner var Amund Kveim og Finn A. Gulbrandsen med på stiftelsesmøtet. I disse årene har Oslo Elveforum gjennom aktivt og målrettet arbeid satt våre vassdrag og blågrønne verdier på den politiske dagsorden, og det er nå et overordnet mål for Oslo kommune å få elver og bekker tilbake.

Elvegrupper

Oslo Elveforum har organiserte elvegrupper for hver av byens elver, og i tillegg deltar Østensjøvannets Venner. Gruppene er dels

store medlemsbaserte foreninger og dels mindre grupperinger av engasjerte enkeltpersoner knyttet til hvert vassdrag, Lysakerelva, Hoffselven, Frognerelven, Akerselva, Alna, Mærradalsbekken, Hovinbekken, Gjersjøelva, Ellingsrudelva, Ljanselva og Østensjøvannet. Elvegrupper og elveforum begynner nå også å dukke opp andre steder, bl.a. i Bærum, inspirert av erfaringene fra Oslo.

Fra marka til fjorden

Det kan vises til mange viktige seire for elvesaken, men man erkjenner også at det vil ta lang tid før man når målet om åpne, rene elver fra marka til fjorden for alle byens vassdrag. Dette er noe også vi ved Østensjøvannet kjenner til; i slike saker må man både være pågående og tålmodige. For vår del gjelder det jo tilførselsbekker til Østensjø-

vannet som er lagt i rør, men også avløpsbekken ned til Alna.

Oslo Elveforums ledere i disse 20 årene har vært Tor Holtan-Hartwig, Ida Fossum Tønnesen, Fritjof Funder og nå Per Østvold. Leif-Dan Birkemoe fra Østensjøvannets Venner har vært nestleder og sekretær en del av tiden.

Jubileumslunsj

Det var høyst fortjent da byens ordfører, Marianne Borgen fra Østensjø, inviterte store deler av Oslo Elveforums styre, rådgivere og samarbeidspartnere til jubileumslunsj i rådhuset 25. februar. Ordføreren, og en rekke andre, takket Oslo Elveforum for verdifullt arbeid. Østensjøvannets Venner gratulerer!

Låveveien 70 – bensinstasjonstomten Ny utbygger med nytt forslag

I tidligere utgaver av Sothøna har vi fortalt om JM's massive utbyggingsforslag som fikk både Plan- og bygningsetatens og Byrådets anbefaling. Bystyrets flertall avviste imidlertid planen.

Amund Kveim

Nå har Neptune Properties overtatt saken og sendt inn et nytt planforslag. Det avviker en del fra det tidligere, men vil nok etter naboenes syn sikkert fremdeles virke dominerende. Det er allerede flere høyhus på Skøyenåsen, men det er vel egentlig ikke noe argument for å bygge enda flere, selv om tomten ligger lavt i terrenget. I dette tilfellet er det tale om 8 etasjer samt underetasjer. Aksjonsgruppen «Et levende Skøyenåsen» karakteriserer forskjellen mellom dette forslaget og den tidligere avviste planen som «bitte liten».

Godliabekkenes åpningspotensiale

Østensjøvannets Venner har i denne saken først og fremst vært opptatt av Godliabekken som ligger i rør langs Låveveien. Ved forrige korsvei ba byutviklingskomiteen om at det måtte utarbeides et dokument som beskrev bekkens åpningspotensiale, og dermed konsekvenser for reguleringen av Låveveien 70. Vi kan ikke se at Neptune i det hele tatt har vurdert dette. Vi forutsetter at Bymiljøetaten og Vann- og avløpsetaten straks fremlegger sine konklusjoner. De bør klart vise at det er mulig å åpne bekken, at dette i fremtiden må skje mellom Låveveien og eventuelle nybygg, og at det er svært ønskelig. Noe annet er selvfølgelig spørsmålet om når bekken skal åpnes og hvem som skal betale hva. Fast praksis i slike saker i Oslo er at det fastsettes i forbindelse med regulering. I dette tilfellet vil det bestå i at reguleringsplanen aktivt må legge til rette for fremtidig bekkeåpning. Det er ikke nok at planen ikke gjør det vanskeligere å få til.

Paralleller

Neptune, som bl.a. eies av USBL, er samme virksomhet som står bak forslaget om blokker i Bogerudveien 15. Dette er en gammel barnevernsinstitusjon, et lavt

Illustrasjon til planforslag fra Arcasa Arkitekter AS.

murhus helt ute mot grensen til miljøparken, og saken har mange paralleller med Eterfabrikken litt lenger nord. Her ønsker Neptune å rive og sette opp to fireetasjers blokker med underetasjer. Sett fra miljøparken vil bygningene fremstå som 5-6 etasjer høye. Dette forslaget fikk ikke Plan- og bygningsetatens anbefaling og ligger i skrivende stund til behandling hos Byrådet.

Lokale hensyn

Vi er skuffet over at utbyggingsselskapene tar så lite lokale hensyn i vårt område. Godliabekken var et hett tema i forrige runde, men utbygger har valgt å ikke rådføre seg med Østensjøvannets Venner. Vi forventer at både Plan- og bygningsetaten og politikerne tar tak i dette og sender Neptunes planforslag tilbake til tegnebrettet.

Nye arter rundt Østensjøvannet fra 2018 – 2020

Artene nevnt under ble funnet i 2018, 2019 og 2020. Av og til kan artene være vanskelig å bestemme. Derfor tar det tid før noen av artene blir lagt ut på artsobservasjoner, der Østensjøvannets Venner henter informasjon om eventuelt nye funn. Tusen takk til de som har oppdaget artene og for bildene av artene. Østensjøområdet er godt undersøkt vedr. det meste, men dynamikken i naturen og at arter tidligere kan ha blitt oversett, gjør at stadig flere funn dukker opp. Spesielt når det gjelder sopp og insekter er det områder i miljøparken som fortsatt ikke er så godt undersøkt.

Ved Grete Edholm (sopp) og Finn A. Gulbrandsen (insekter).

Insekter

1.

*Anchomenus dorsalis**, en løpebille. Foto: Svein Joar Horve. Funnet av Svein Joar Horve, artsbestemt av Per Kristian Solevåg. Første funn ved Østensjøvannet.

Biller er en orden av insekter. Disse insektene har som kjennetegn at det forreste av de to vingeparene er omdannet til harde og stive dekkvinger. I hvile ligger disse som et skall over mesteparten av bakkroppen. De dekker også det bakre vingeparet. Biller er den mest artsrike insektordenen.

Løpebiller er en svært artsrik familiegruppe av biller, 25 000 arter i verden og ca. 270 arter i Norge. De fleste løpebillene er jordløpere. *Anchomenus dorsalis* tilhører underfamilien markløpere.

Kilde: Snl, «Biller» av Anne Sverdrup Thygeson, <https://snl.no/biller>, Ottesen, Preben S., (2012, 14. mars). løpebiller. I Store norske leksikon. Hentet 19. april 2020 fra <https://snl.no/1%C3%B8pebiller>.

2.

*Dromius schneideri**, en løpebille. Foto: Svein Joar Horve. Funnet av Svein Joar Horve artsbestemt av Per Kristian Solevåg. Første funn av denne vanlige arten ved Østensjøvannet. Arten tilhører underfamilien markløpere og slekten *Dromius* som

omfatter arter som lever i trær. Disse billene er ganske små, slanke og flate og kan pressen seg inn i barksprekker. Flere av artene er tallrike bl. a. i furukroner.

Kilde: Artsdatabanken og Wikipedia.

3.

*Dioxya bidentis**, en tovinge (*Diptera*) tilhørende familien båndfluer (*Tephritidae*).

Foto: Arve Græsdal. Funnet av Arve Græsdal, 26. juni 2019. Arten er ikke rødlistevurdert. Kun 9 funn i Norge er rapportert til artsdatabanken (20. april 2020).

Kilde: Artsdatabanken/artskart.

Sopp

4.

Sotstift* (*Stemontis fusca*) Foto: Helge Braathen. Funnet av Helge Braathen 8. juli 2018 i Almedalen. Artsbestemt av Per Vetlesen.

Slimsopp i familien *Stemonitidaceae*.

Slekt: *Stiftslim*.

Finnes på råtne trær.

Kilder: Artsdatabanken/artskart og Nordeuropas svampe (Thomas Læssøe, Jens H. Petersen).

5.

Kullskorpe* (*Kretzschmaria deusta*) Foto: Helge Braathen. Funnet av Helge Braathen 22. mai 2019 i Almedalen.

Sekkesporesopp i familien *Xylariaceae*. Slekt: *Kretzschmaria*.

Finnes i løv- og blandingsskog, gjerne bok og ask, på stubber og døde røtter.

Kilder: Artsdatabanken/artskart og Artsdatabanken i Sverige.

6.

*Ceratiomyxa fructiculosa poriodes**. Foto: Helge Braathen. Funnet av Helge Braathen 16. juni 2019 i Almedalen.

En slimsopp i familien *Ceratiomyxaceae*. Slekt: *Ceratiomyxa*.

Finnes i skog på råtten ved, liker skygge og fuktighet.

Kilder: Artsdatabanken/artskart og Artsdatabanken i Sverige.

7.

Småsporet grønnbeger* (*Chlorociboria aeruginascens*) Foto: Berit Nyrud. Funnet av Berit Nyrud med flere under en kartleggingstur i «Sopp-og nyttevekstforeningen» 6. august 2019 sydøst for Bakkehavn.

Sekkesporesopp i familien *Incertae sedis*. Slekt: Grønnbegre (*Chlorociboria*).

Finnes på løvtrær som grønnfarges innvendig.

Kilder: Artsdatabanken/artskart og Nordeuropas svampe (Thomas Læssøe, Jens H. Petersen).

8. Stjernedryss* (*Didymium melanospermum*)
Foto: Siv Moen. Funnet av Siv Moen med flere under en kartleggingstur i «Sopp- og nyttevekstforeningen» 6. august 2019 sydøst for Bakkehavn.

Slimsopp i familien *Didymiaceae*. Slekt: *Didymium*.

Finnes på forkullede planter og i områder med mose. Arten er ikke rødlistevurdert.

Kilder: Artsdatabanken/artskart og Nordeuropas svampe (Thomas Læssøe, Jens H. Petersen).

9. Praktkjuke* (*Junghuhnia nitida*) Foto: Berit Nyrud. Funnet av Berit Nyrud med flere under en kartleggingstur i «Sopp- og nyttevekstforeningen» 6. august 2019 sydøst for Bakkehavn.

Stilksporesopp i familien *Meruliaceae*. Slekt: Praktkjuker (*Junghuhnia*).
Finnes på ulike løvtrær, gjerne i jordrike skoger, sjelden på nåletrær.

Kilder: Artsdatabanken/artskart og Nordeuropas svampe (Thomas Læssøe, Jens H. Petersen).

10. Seljekjuka* (*Phellinus conchata*). Foto: Siv Moen. Funnet av Siv Moen med flere under en kartleggingstur 6. august 2019 sydøst for Bakkehavn.

Stilksporesopp i familien *Hymenochaetaceae*. Slekt: *Phellinopsis*.

Finnes i løv- og blandingskog på både levende og døde stammer av pil- og seljetrær, sjelden på andre løvtrær.

Kilder: Artsdatabanken/artskart og Artsdatabanken i Sverige.

11. Engvokssopp* (*Cuphophyllus pratensis*) funnet av Helene Lind Jensen 13. september 2019 i Kirkeskogen.

Stilksporesopp i familien *Hygrophoraceae*. Slekt: *Cuphophyllus*.

Finnes på eng- og beitemark og i krattskog, er ikke spesielt krevende.

Kilder: Artsdatabanken/artskart og Nordeuropas svampe (Thomas Læssøe, Jens H. Petersen).

12. Gul vokssopp* (*Hygrocybe chlorophane*) funnet av Helene Lind Jensen 13. september 2019 i Kirkeskogen.

Stilksporesopp i familien *Hygrophoraceae*. Slekt: Engvokssopper (*Hygrocybe*).

Finnes på eng- og beitemark, i veikanter og parker.

Kilder: Artsdatabanken/artskart og Artsdatabanken i Sverige.

13. Honningvokssopp* (*Hygrocybe reiddi*) funnet av Helene Lind Jensen 13. september 2019 i Kirkeskogen.

Stilksporesopp i familien *Hygrophoraceae*. Slekt: Engvokssopper (*Hygrocybe*).

Finnes på eng- og beitemark og i løvskog. Kilder: Artsdatabanken/artskart og Artsdatabanken i Sverige.

14. Almekull* (*Hypoxylon vogesiacum*) funnet av Helene Lind Jensen 13. september 2019 i Kirkeskogen. Arten er rødlistet som «nær truet» (NT).

Sekksporesopp i familien *Hypoxyloaceae*. Slekt: Kullopper (*Hypoxylon*).

Arten lever på død ved og finnes på flere forskjellige typer løvtrær, spesielt alm.

Kilder: Artsdatabanken/artskart og Artsdatabanken i Sverige.

15. Rustkjuka* (*Phellinus ferruginosus*) funnet av Helene Lind Jensen 13. september 2019 i Kirkeskogen. Foto: Helge Braathen**.

Stilksporesopp i familien *Hymenochaetaceae*. Slekt: Ildkjuker (*Phellinus*).

Finnes i løv- og blandingskog på liggende stammer og greiner, iblant på døde, stående stammer.

Kilder: Artsdatabanken/artskart, Artsdatabanken i Sverige.

16. Skarlaget vårbeger* (*Sarcoscypha austriaca*) funnet av Sverre Lundemo 17. mars 2020 i

Østensjøvannet naturreservat. En sekksporesopp i familien *Sarcoscyphaeae*. Slekt: *Sarcoscypha*.

Finnes på ved av løvtrær, f. eks pil. Er ofte begravet i mer eller mindre våt jord i skogsmoser og kratt.

Kilder: Artsdatabanken/artskart og Nordeuropas svampe (Thomas Læssøe, Jens H. Petersen).

Forklaringer

* Funnet ikke er validert og det må tas forbehold om at artsbestemmelsen er riktig, men finnerne/artsbestemmerne er veldig rutinerte, så vi er optimister vedrørende korrektheten.

** Dette bildet er ikke fra Østensjøområdet miljøpark.

Mitt Østensjøvann – Amund Kveim

Leder av foreningen Østensjøvannets Venner, Amund Kveim, fyller 60 år til høsten, har nå vært leder i 20 år, og ble ved juletid nominert til tittelen Årets Oslo-borger 2019. «Helt siden jeg var liten gutt har jeg vært fascinert av vann og livet i vann. Mine foreldre tok meg mye ut i skog og fjell, men det var bekkene, elvene og fjæra som opptok meg mest» sier Amund. Heldigvis for foreningen og Østensjøområdet miljøpark ser det ut til at Amund fortsatt vil engasjere seg for Oslos flotte naturområde som huser godt over tre tusen arter.

Finn A. Gulbrandsen

Amund Kveim, leder i Østensjøvannets Venner i over 20 år. Foto: Hanne Kamilla Kveim. 01.06.2020.

Hvordan startet arbeidet ditt i foreningen?

På 1980-tallet flyttet jeg til Bøler, og oppdaget hvilket fantastisk nærrområde jeg hadde fått. Østmarka på den ene siden og Østensjøvannet på den andre; begge i gangavstand. Jeg har alltid vært samfunnsengasjert, politisk og på annet vis, så det var helt naturlig å melde seg inn i Østensjøvannets Venner. Møtet med Finn Gulbrandsen og andre ressurspersoner i foreningen inspirerte meg til aktiv innsats. Fra 1998 kom jeg inn i styret og fra år 2000 overtok jeg som leder. Det ble utallige timer frivillig arbeid, og dette ble etter hvert mer og mer vanskelig å kombinere med full stilling. Nå er Østensjøvannet ikke lenger bare noe å arbeide for, etter 20 år er det også blitt noe å leve av. Arbeidet er både spennende og lærerikt, jeg lærer noe nytt hele tiden. Det medfører også at jeg treffer, blir kjent med, og inspireres av mange fine, kunnskapsrike og engasjerte mennesker. I tillegg kommer selvfølgelig alle de flotte naturopplevelsene.

Hvilke saker har vært viktige for deg i arbeidet for Østensjøvannet?

Utfordringene ble mange. Området ble hele tiden truet av nye byggeprosjekt og tiltak. Mange kamper ble vunnet, noen ganger måtte vi inngå kompromisser og en gang i blant trakk vi det korteste strået. Da Hafslund ønsket å utvide kapasiteten i høyspentnett gjennom miljøparken, argumenterte vi for at alt nå måtte legges i

bakken. Dette fikk vi etter mye arbeid gjennomslag for, men da andre så hva vi hadde oppnådd kom det selvfølgelig krav om bakkekabling også gjennom boligområder. Dette ble alt for dyrt, så foreløpig er derfor denne utvidelsen ikke gjennomført. Vi trøster oss med at tiden arbeider for oss; ingen vil lenger akseptere «monstermaster» i et slikt naturområde.

Da man skulle finne en fremføringstrase for fjernvarme fra Klemetsrud til sentrum, lette man etter områder med lite bebyggelse og infrastruktur for å kunne grave ned de enorme rørene. Selvfølgelig falt entreprenørens øyne på Østensjøområdet. Det krevde mye arbeid å skape forståelse for at naturen måtte skjermes. Sluttresultatet ble akseptabelt idet rørgaten i hovedsak ble lagt i selve Østensjøveien og såkalt styrt boring under kanalen i sør. Som avbøtende tiltak spanderte Hafslund bordgangen fra plassen og sørover, men den fikk dessverre kort levetid og må fornyes.

Da ønsket om kunstgressbaner dukket opp, sto vi ganske alene om å påpeke at gummigranulatet var oppkvernde bildekk som inneholdt store mengder miljøgifter. Rustad var først ute, og vi fikk gjennomslag i kommunen for at dette skulle bli den eneste i miljøparken, at det ikke skulle tillates vinterdrift og at det skulle innføres tiltak som sikret at granulat ikke havnet i naturen. Ingen av disse løftene ble til vår fortvilelse oppfylt. Senere er det også kommet kunstgress både på Abildsø og Manglerud.

- 1). Amund har i mange år holdt kontakt med øverste politiske nivå om Østensjøvannet. I 2003 var miljøvernminister Børge Brende ved Østensjøvannet. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 5.09.2003.
- 2). Det eventyrlige biologiske mangfoldet må bevares og leveres videre til nye generasjoner, var et tema som både miljøvernminister Erik Solheim på befaring til Østensjøvannet og Amund Kveim var enige om. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 22.08.2011.

I ettertid har «alle», inklusive kommunen, innsett at gummigranulat er et stort miljøproblem, men likevel erstattet man sand med gummigranulat på Abildsøfeltet så sent som for et par år siden.

Utbyggingstrusselen har vært vedvarende. Da Den norske Eterfabrikk ble solgt og produksjonen flyttet til Farma på Karihaugen, ønsket eierne å la en utbygger overta fabrikktomten. Selskapet JM la frem planer om rivning og bygging av høyblokker på en høyde tett inntil våre mest verdifulle naturområder. Saken vakte mye oppmerksomhet, foreningen startet underskriftsaksjon, og gleden var stor da byrådet stoppet planene ved juletid 2018. Nå har en ny eier startet planarbeid, men kommunen har midlertidig stanset arbeidet og sagt at området må sees i sammenheng med miljøparken. Dette regner vi som en viktig seier.

Hvilke tanker har du om fremtiden for foreningen og området?

Foreningen er bunnsolid og har et godt renommé. Vi blir lyttet til, men det er ikke alltid vi får det som vi vil. Selv om foreningen har rundt 3.000 medlemmer er det alltid plass til flere. Mange i styret er etter hvert blitt godt voksne, og vi skulle gjerne fått inn nye, yngre krefter. Erfaringsmessig har det dessverre vist seg at det er vanskelig å få noen til å ta ledende posisjoner, særlig der dette medfører at man må stå frem i det offentlige rom, i pressen og i møte med politikere og etater.

Når det gjelder Østensjøvannet og de omkringliggende områdene så står vernetanken høyere enn på flere tiår, men samtidig er presset på området større en noen gang. Nylig ble det utarbeidet en ny forvaltningsplan for området. Denne inneholder mange gode føringer for bevaring, skjøtsel og bruk av området. Problemet er at man betrakter det som en naturlov at Oslos befolkning skal øke og at det må bygges mange nye boliger, også i Østensjø bydel. Forrige gang byens befolkning var i sterk vekst, rett etter krigen, løste man utfordringen med å legge nye store boligområder til nabokommunen Aker (senere sammenslått med Oslo i 1948). Først bygges det boliger og så begynner man å se etter egnede områder for skoler, barnehager, idrettshaller m.m. Byens grøntområder står under et veldig press, og den stadig voksende befolkningen tar selvfølgelig i bruk naturområdene med slitasje som konsekvens. Vi skal selvfølgelig bruke naturområdene, men vi må både som enkeltpersoner og befolkning lære oss å bruke områdene uten å forbruke dem. Urørt natur er mangelvare og en ikkefornybar ressurs i urbane strøk.

I min tid som leder har det ikke vært et eneste år uten at Østensjøområdet har måttet tåle nye inngrep. Dette er en utvikling som ikke kan fortsette. Jeg skulle ønske at foreningen i større grad kunne arbeide med gode saker, skjøtsel, tilrettelegging og formidling. Vi har imidlertid kommet i gang med to svært verdifulle tiltak i egen regi. For

det første har vi dugnadsgjengen som møtes hver tirsdag og utfører et svært verdifullt arbeid på oppdrag fra Fylkesmannen og Bymiljøetaten. For det andre har vi etablert Besøkscenter våtmark Oslo, der avdelingen på Bakkehavn årlig tar imot over 10.000 Osloelver som får en dag med undervisning og opplevelser i regi av våre dyktige naturveiledere. Besøkscenter våtmark Oslo er et av få statlige autoriserte våtmarksentere. Østensjøområdet er et naturens skattkammer, og det er utrolig at vi stadig finner nye arter. Det eventyrlige biologiske mangfoldet må bevares og leveres videre til nye generasjoner, både av hensyn til naturen og oss mennesker.

Nå i 2020, hva ønsker du deg mest for området?

Det må være at kommunens varslede storstilte satsning på Østensjøvannet faktisk gjennomføres. Videre må vi få et nytt Våtmarkssenter nærmere vannet, men her er det viktig at dette ikke kommer i konflikt med de verneverdiene vi hele tiden kjemper for. Vi registrerer at koronakrisen skaper økonomiske utfordringer for kommunen, og at det fra enkelte hold sies at satsning på natur-, klima- og miljø må nedprioriteres. Det er ingen tvil om at Østensjøvannets Venner vil ha mer enn nok å arbeide med i de kommende årene. Østensjøvannet er en viktig del av livet mitt, og jeg håper å kunne være en bidragsyter i det videre arbeidet i mange år fremover.

Eineren – tre eller busk?

Du skal lete litt for å finne einer i miljøparken. Litt veiledning vil hjelpe på veien.

Tekst og foto Leif-Dan Birkemoe

På Oppsalskrenten med sikt mot Østensjøvannet står det en høy einer på 5-6 meter. Trolig miljøparkens høyeste. Bildet er tatt 31.03.2020.

Bærkongla er grønn det første året, men blir blå og moden det andre året. Bildet er tatt på Tallberget 23.03.2020.

er det bartreet som har størst utbredelse i verden. I Norge er det to underarter, vanlig einer og felleiner.

Einerbær

Flere einer vi fant hadde einerbær. Både grønne og blå. Bærkongla er grønn det første året, men blir blå og moden det andre året. Bærkonglene inneholder bl.a. eterisk olje og ble så sent som på 1960-tallet omsatt som legemiddel i Norge. I dag selges einerbær som krydder til bruk i viltsausur.

I folkemedisinen er einerbær og avkok brukt mot mange plager, som mage- og tannverk, ormebitt, dårlig fordøyelse, feber og mye annet. I Kina ble einer omtalt som medisinsplante allerede for flere tusen år siden. I antikken også av leger og naturvitenskapsmenn, blant annet Hippokrates. I dag skrives det at flere av virkestoffene har medisinsk effekt.

Einer har vært brukt til gjerdestolper og hesjestaur fordi veden er holdbar. I hjemmet ble det etter vask gjerne strødd hakket einerbar på gulvet for å gi frisk duft. Einer kan bli et gammelt tre. I Nord-Finland er det funnet et tre som er 1070 år, står det å lese i boka *Trær i Norge*.

Ta en tur i miljøparken og opplev einer på nært hold!

Kilder:

- Arnodd Håpnes, *Trær i Norge*, arter, kjennetegn, utbredelse. J.M. Stenersens Forlag AS. 2017, annet opplag 2019.
- Siri Sandberg, *Treboka*, fakta og fortellinger om norske trær. Gyldendal Norsk Forlag AS 2017, 2. opplag 2018.

Hvor skal vi lete?

Einer (*Juniperus communis*) er lett å overse fordi den vokser som spredte busker og enkelttrær. Du finner aldri en skog av einer, leser vi i faglitteraturen. Den trenger ikke gode næringsforhold, men gode lysforhold er nødvendig for trivsel og utvikling. Let gjerne i tørre, lysåpne skråninger med skrin jord. Da er muligheten stor for å støte på einer. Med disse hintene oppsøker vi skråningene ned fra Tallbergåsens østside, Oppsalskrenten og grunnfjellsplatåene mot vest i Kirkeskogen. Det ga full klaff!

Tallberget – Oppsalskrenten - Kirkeskauen

Fra de gode utkikkspunktene på Tallberget over Østensjøvannet er det mange einer, de fleste små og buskaktige, andre mer høyreiste. Riktignok ikke som furuenes høye og rette stammer, men enkelte har sannelig klart å strekke seg et par meter. Einer finnes både vest og øst for turveien.

Vi forflytter oss til Oppsalskrenten, dvs. skråningen mellom terrassehuset og Østensjøveien. Raskt finner vi en markant einer på den øverste avsatsen. En blikk rundt oss avdekker flere einer, mest som busker. Vi går nedover skråningen. Helt ute på skrenten ser vi plutselig en einer som rager høyt over de lavere buskene. Treet er trolig 5-6 meter. Kan det være miljøparkens høyeste?

Vi fortsetter vår ferd og tar stien inn i Kirkeskauen fra sør. På åpne vestvendte flater finner vi einer både oppe i skråningen og litt lenger nede. Flere er ganske høye enten som busker eller trær. Det høyeste treet kanskje 2-3 meter. Men langt fra høyde og omfang som eineren på Oppsalskrenten.

Variierer i utseende

Vi har nå funnet einer vi vil karakterisere både som busk og tre. I boka *Trær i Norge* kan vi lese at einer varierer i utseende og kan være buskformet, søyleformet eller vokse som et vanlig tre. Einer er en art i syressfamilien og

Finne pøbelplantene!

Plakaten på Eterjordet parsellhagelag. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 04.05.2020.

Russekål – fjern den. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 20.05.2018.

På oppslagstavlen til Eterjordet parsellhagelag finner vi en nyttig opplysning etter oppføring fra Naturvernforbundet. Det gjelder å forstå hvilke planter man *ikke* skal ha i hagen. Og særlig i parsellhagen som driver med planter nær miljøparken. Med bilder og navn listes det opp noen av de verste skadegjøerne

i norsk natur. Ifølge Artsdatabanken utgjør de «svært høy» eller «høy risiko». Likevel selges de av hagesentre og planteskoler landet over, skrives det. Østensjøvannets Venner har i lang tid drevet en iherdig jakt på slike pøbelplanter i miljøparken. Se gjerne etter russekål i egen hage – og fjern den!

STØTT ØVV MED
GRASROTANDELEN
GJENNOM
NORSK TIPPING

«Urnaturen» i Kirkeskogen

En av de første dagene i januar 2020 var det lav sol, snøfritt og temperatur godt over null. Kirkeskogen fikk lyset inn på de laveste partier i landskapet. Løvet lå slik det falt ned i høst, noe sammenpresset av den første snøen som forsvant like etter jul. Vi følger stien fra enden av Jørnstien til Bøler kirke. Etter noen minutter kommer vi inn i en naturtype karakterisert som A-område, dvs. svært viktig.

Tekst og foto Leif-Dan Birkemoe

Forskeren har ordet

Biologen og forskeren Tor Erik Brandrud var den som skrev statusrapporten til den forrige forvaltningsplanen på oppdrag for Bymiljøetaten, utgitt i 2007. Jeg husker godt hans entusiasme for nettopp den skogteigen vi nå har tatt skrittet inn i. I statusrapporten skrev han følgende:

«Området er gitt høyeste verdivurdering pga. forekomst av velutviklet, rik lindeskog, samt rik, velutviklet askeskog. Dette er en av de nordligste utpostene for rik (amfibolitt-) lindeskog på Østlandet, med potensiale for mange rødlistearter. Lindeskogen her på Bøler har en utforming og økologi som gjør at det er god grunn til å anta at dette er en flere tusen år gammel restforekomst (relikt) fra varmetida, som har forandret seg lite siden den gang. Lokaliteten representerer således et ekstremt kontinuitetsmoment i skogslandskapet rundt Østensjøvannet, - en bit av «urnaturen» i Oslo-området».

Vi må se på røttene

Vi forlater stien og går mot noen beskjedne stammer. De er ikke store eller veldig gamle, men vi legger merke til at de kommer fra samme rot. Og det er røttene vi må se på. Nå i sola er de lett å betrakte, ikke noe løv å feie vekk og annen vegetasjon å fjerne. Noen røtter er klumpete og brer seg som armer eller ormer på bakken og rundt noen store steiner i en liten rasmark. Det er disse røttene som kan være de eldste levende organismer vi finner i Norge i dag. Vi er kommet til «urnaturen» en januardag da sola kaster et klart gyllent lys på røttene.

Frøene spirte

Hvordan kan det ha seg at vi her ved Østensjøvannet har en slik restforekomst,

eller relikt som forskerne kaller det, fra varmetiden? Da isen smeltet fikk Norge en varmetid og landet ble dekket med løvskog. På den tiden sto havet høyere og frøene kom drivende inn mot stranden, eller de kom med fuglene. Temperaturen var høy nok til at frøene spirte. I dag er klimaet i Norge ikke varmt nok til at lind fra frø klarer å spire.

I boka *Trær* av Ola Mathismoen (Font 2019) har han oppsøkt en slik biotop og lar seg fascinere og forundre over alder og vekst. Mathismoen har også Tor Erik Brandrud som kilde til sin beskrivelse av lokaliteten i Bamble og opplyser at omtrent alle 200 gjenværende kalklindeskoger i Norge ligger rundt Oslofjorden.

Tiden har stått stille

Lokaliteten i Kirkeskogen finner vi i en liten rasutsatt skrent. Nesten ingen andre trær trives i rasutsatte skrenter med basisk kalkstein. Her siterer Ola Mathismoen biologen Tor Erik Brandrud.

– Dette er den norske urnaturen. Tiden har stått stille. Det har sett slik ut helt siden like etter istiden. Lindene har elsket dette stedet hvor det jevnlig går små og store steinras som hindrer at det oppstår et stabilt jordsmonn. Hadde det skjedd, ville gran og bjørk tatt over. I Nordvest-England har forskere ved hjelp av gammelt pollen indikert at lindeforekomstene der er 2000-3000 år gamle. Våre er sannsynligvis det dobbelte, mener Brandrud.

Ola Mathismoen blir noe filosofierende over alderen. Under hvilke historiske hendelser har røttene levet når vi tenker oss f. eks. 5000 år tilbake? Altså 3000 år f.Kr. For ikke å gå lenger vekk kan vi tenke på sporene etter mennesker rundt Østensjøvannet i yngre steinalder. Tok noen av disse

menneskene en tur i Kirkeskogen, hugget ned et lindetre til bruk for hus- eller båtbygging?

Menneskelig trussel

Både Branderud og Mathismoen er svært opptatt av alle soppartene, for det meste rødlistede, som har sitt levested på røttene. Det må vi undersøke nærmere og avdekke hemmelighetene som kan gjemme seg i Kirkeskogen. Og begge er klare på at den største trussel for kalklindeskogene er menneskenes vei- og boligutbygging. Her må Østensjøvannets Venner være vakthund! Er det mulig å få denne «urnaturen» i Kirkeskogen definert som «utvalgt naturtype»? Som A-område får vi håpe at ingen finner på å omregulere den til boliger, den eventuelt største trussel i området.

- 1). Lindestammene er ikke store eller veldig gamle. Rækkehusene til Østensjø borettslag ser vi mellom Østensjøveien og Kirkeskogen. Foto: 03.01.2020.
- 2). Klumpede røtter. Foto: 03.01.2020.
- 3). Røttene kjemper om plassen og snor seg rundt andre røtter og løse steiner. Foto: 03.01.2020.
- 4). En solid rot slynger seg rundt en stamme. Slike formasjoner finner vi på mange steder langs skrenten ned mot Østensjø borettslag. Foto: 03.01.2020.
- 5). I forkastningssonen i Kirkeskogen kan vi finne granat-amfibolitt som små knoller eller som rødbrune kuleformede «vorter» på fjelloverflaten. Foto: 26.03.2020.

Skjøtselsarbeidet i miljøparken – formidabel innsats av Dugnadsgjengen

Dugnadsgjengen fortsetter skjøtselsarbeidet i miljøparken. Inspirert av det vellykkete fjoråret startet 2020 med brakdeltakelse, arbeidet gikk unna! Så kom pandemien...

Myndighetenes råd ble fulgt. Dugnadene ble avlyst, men noen jobbet på eget initiativ.

Fra 21. april kom vi i gang igjen, nå med forhåndspåmelding. Dugnadsgjengen ble delt i grupper på maksimum fem personer med frammøte på ulike steder i miljøparken. Arbeidet gjennomføres i tråd med myndighetenes retningslinjer. Matpausen holdes gruppevis med medbrakt mat og drikke og med «coronaavstand».

Turgåere stanser ofte og roser arbeidet vårt. Det er særdeles hyggelig, og motiverer til økt innsats. Det samme gjelder hyggelige innlegg om arbeidet vårt på Facebook.

Alt arbeid i reservatet og i «Utvalgte naturtyper» utføres etter oppdrag fra Fylkesmannen. Ellers i miljøparken utføres arbeidet etter oppdrag fra Bymiljøetaten. I tillegg er det meste av arbeidet nedfelt i «Forvaltningsplanen for Østensjøområdet miljøpark».

Finn Arnt Gulbrandsen

Rydding av årsskudd på Bogerudmyra Øst ble utført på rekordtid når 18 deltakere var i sving på myra. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 7. januar 2020.

Rødlistehenvisninger nedenfor: RE – Ut-dødd i Norge. CR – Kritisk truet. EN – Sterkt truet. VU – Sårbar. NT – Nær truet.

I artikkelen omtales fjorårsskudd. Med det menes skudd som årlig kommer fra røtter der vi tidligere har fjernet løvtrær og kratt.

SKJØTSEL I NATURRESERVATET Tilrettelegging for hettemåkene

Skjøtsel av hekkeøyene for hettemåkene (VU) er svært viktig. For det første er hettemåkene en nøkkelart ved Østensjøvannet. Gjennom sin aggressive adferd skaper den trygge hekkevilkår for andre vannfugler som hekker på øyene i Østensjøvannet. Den hvite måken med svartaktig hette foretrekker å hekke i åpent landskap. Det er også en fordel for arten at predatorer ikke kan sitte i høye trær tett på hekkplassene for raske angrep på hettemåkeungene. Å legge forholdene til rette for hettemåker, vil også gi sikrere hekkeforhold for sivhøne (VU), sothøne (VU), toppdykker (NT), stokkand og toppand.

Tidligere har Dugnadsgjengen fjernet kratt og trær fra øyene som var i ferd med å gro igjen.

Denne spesielle vinteren medførte vanskelige forhold for å komme ut på øyene og gjennomføre skjøtsel. Først 4. februar kom vi oss ut på de to øyene på vestsiden. Her måtte vi la skuddene på ytterste bredd stå igjen på grunn av usikre isforhold og elendig tele på selve øya. Vi ble ikke ferdig med den siste øya.

En person var uheldig og plumpet på øya lengst i nord. Alle fjorårsskuddene ble plukket opp. En del skudd ble lagt på for å styrke den sammenskjøtte nordligste øya, mens resten ble båret inn på land og kjørt direkte til Grønmo. Siste økt ble gjennomført ved at vi kom oss ut på øya i slede på isen, mens den var «trygg» nok for de letteste av oss.

Den søndre øya på østsiden rakk vi å rydde 6. mars etter et par netter med frost. Nok en person plumpet under arbeidet. Skuddene på den delvis ryddete øya lengst i syd, må bare vente til neste vinter på grunn av mangel på kuldegrader.

Så kom coronaen.

17. mars hadde isen tint på kanalene. Utstyrt med ryddesager og gummibåt tok noen frivillige personer seg over til de to siste øyene og fikk fjernet fjorårsskuddene. Forholdene for hettemåkehekkning ble reddet i siste liten. Dessverre tillot ikke tiden å bringe fjorårsskuddene i land her heller.

Skjøtselstiltakene for hettemåka, har gjort Østensjøvannet til landets viktigste hekkeområde for arten. *En nyttig bieffekt av tiltakene våre er den flotte utsikten over Østensjøvannet vi turgåere får.* Det er lett å glemme at vi for få år siden så inn i en vegg av trær og kratt i stedet for utover vannflaten som i dag.

Fjerning av alaska- og sibirkornell

Tidligere år har sikkert turgåere lagt merke til de enorme mengdene med røde kratt i buskene i reservatet og områdene langs turveiene. Det er hageplantene alaska- og sibirkornell som dels har spredd seg med fugl, og dels fra uønskete hageavfallshauger i miljøparken.

De fire siste årene har dugnadsgjengen systematisk fjernet disse røde plantene fra Bekkasmyra. Her har resultatene kommet raskere enn forventet. De uønskete røde buskene er nærmest borte. *Vi hadde et syv års perspektiv på dette, men kanskje allerede i 2021 kan vi erklære kampen for vunnet.* Vi vil uansett gå over og kontrollere området årlig slik at vi holder kontrollen.

I denne spesielle vinteren har vi vektlagt spesielt å fjerne kornellene fra Østensjøvannet naturreservat og områdene langs turveiene. Det er gjennomført fjerning på Bogerudmyra Øst, Bogerudmyra Vest, Bogerudmyra og langs turveien på østsiden

av vannet. Frivillige gjennomførte også fjerning av arten på eget initiativ i den tiden dugnadene var avlyst. Etter at dugnadene kom i gang igjen, ble de røde kornellene kjørt til et depot nord for Vadedammen. Fredag 24. april sørget Bymiljøetaten for at all den lagrede kornellen ble kjørt bort fra depotet til destruering.

Kjempestarr- og vasstelgforekomsten på Bogerudmyra

I denne delen av Østensjøvannet naturreservat finnes den sjeldne kjempestarren (EN). Her er det drevet systematisk skjøtsel som ble startet i 2006, men årlig skjøtsel fra 2013 etter nøye merking av forekomsten på ettersommeren året før. Dette er nok et suksessprosjekt for Dugnadsgjengen. Fra å være en forekomst som stod i fare for å dø ut, finnes nå kjempestarren fra Klopp tjerns bredd til kanalen i vest. Vinteren 2018/19 ble området derfor gjort større gjennom trefelling og krattfjerning. Botaniker Jan Wesenberg anbefalte dette på en befaring, hvilket ble bifalt av Fylkesmannen. Det ble derfor et utvidet område som ble ryddet for fjorårsskudd denne våren.

Tilsvarende arbeid ble gjennomført for vasstelgforekomsten (EN) på Bogerudmyra i vår. Skjøtselen her har resultert i at denne forekomsten har utvidet seg fra noen få individer til drøye 40 individer.

Kvist fraktes over kanalen fra Bogerudmyra. Foto: Grete Edholm, 21. april 2020.

- 1). Ryddesag er effektivt redskap til å kutte årsskudd. Her på slåtteeenga Sjøli som ligger langs turveien. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 7. januar 2020.
- 2). Øya sør for Bølerbekkens utløp ble ryddet 3. mars. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 3. mars 2020.
- 3). Dugnadsgjengen fikk ryddet to øyer for fjorårsskudd. Foto: Grete Edholm, 4. februar 2020.
- 4). Tre store lass med sibirkornell ble fraktet bort. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 24. april 2020.
- 5). Deler av selja på Sjøli ble fjernet og stablet som tømmerlunne litt lengre øst på enga. Bjørn Steensrud (til venstre) og Finn Arnt Gulbrandsen har godt tak i en tung stokk. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 28. april 2020.

Til vanlig skal alt arbeid i reservatet være avsluttet senest 1. april. Isforholdene i Østensjøvannet sist vinter gjorde at arbeidet i reservatet kom fullstendig på hælene. Fylkesmannen ga oss derfor dispensasjon til å fullføre skjotselen rundt de nevnte, verdifulle planteforekomstene. Bakgrunnen var at det hekker ingen vannfugl på Bogerudmyra nær de sjeldne plantene. Å gjennomføre denne type arbeid i april-mai, betyr ekstra innsats. Skuddene bæres til kanalens bredd, fraktes deretter i gummibåt over kanalen før de kjøres til Grønmo.

Gruppen som gjennomførte dette arbeidet, fjernet samtidig smågran samt alaska- og sibirkornell.

Rankstarrforekomsten på Bogerudmyra Øst

Fjerning av fjorårsskudd fra løvtrær i og ved denne rankstarrforekomsten (VU) ble gjennomført i rekordfart. Kvisten ble etterhvert kjørt til Grønmo.

Bekkasinmyra nord

Etter ønske fra Fylkesmannen fjernet vi kratt og noen trær nord for inngjerdingen på Bekkasinmyra. Hensikten var først og fremst å legge forholdene til rette for at Ulsrubekken skal inngå i beiteområdet slik at sauene kan drikke vann fra bekken.

I Østensjøvannet er forholdene ofte slik at det blir oppblomstring av cyanobakterier (tidligere kalt blågrønnalger). Noen av disse bakteriene kan være giftige for dyr og av og til også mennesker. Det er derfor et ønske at sauene kan finne drikkevann i nettopp Ulsrubekken. I fjor fraktet saueier drikkevann i store mengder fra Sørkedalen.

Oppsalskrenten

Etter befaring med biologisk forvalter i fjor høst, startet vi opp med å fjerne den svartelistede fagerfredløs. I vår har vi fortsatt med å fjerne flere forekomster av fagerfredløs og andre fremmede arter som gravberg-

knapp og spirea arter. Dette vil styrke flere sjeldne tørrbakkearter som vokser på Oppsalskrenten rett nedenfor terrassehuset.

Sjøli

Gressenga på vestsiden av vannet blir slått årlig av Bymiljøetaten. I feltet mot skogen i nord har Dugnadsgjengen tynnet kraftig i løvtrær slik at overgangen til skogen blir mykere. Dermed får også småplantene i skogbrynet bedre lysforhold. Prosjektet har vi jobbet med innimellom over flere år. I tillegg har vi forbedret utsikten over Østensjøvannet fra sittebenken i bakken. Dette er i tråd med gjeldende forvaltningsplan.

Den gamle selja som knelte av egen vekt for noen år siden, ble liggende slik at den hemmet annen blomstervekst. Dessuten lå den i veien for maskinene som slår enga. Derfor ble deler av selja fjernet og stablet som tømmerlunne litt lengre øst på enga. Tømmerlunnen vil tjene som «insekthotell»

etterhvert som insektene selv bidrar i nedbrytningsprosessen.

Depot ved Slora

Deler av Slora, området nordvest for vadedammen, har fungert som depot for kornellen som er fjernet i reservatet og miljøparken. Etter at Bymiljøetaten fjernet kornellen, har vi ryddet ferdig området for rotter etter rotfjerning og slått i 2019, samt kjørt bort flishaugen. Vi ser fram til å følge dette fuktengområdet framover.

Smågran på vestsiden og nedblåste store grantrær

En stor gran blåste overende i hasselskogen nordvest for brenneriruinene. Etter oppdrag fra Bymiljøetaten ble alle greinene sagt over, fjernet og kjørt til Grønmo. Stammen skal ligge igjen til insekter, sopp og andre nedbrytere. Tilsvarende med en nedblåst gran ved stien opp fra parkeringsplassen til Eterveien.

Askekællene på Abildsø gård

Det voldsomme uværet i juni 2019 medførte at flere av de flotte, gamle askene blåste overende. Vi har bidratt med å få fjernet de nedblåste trærne i løpet av denne vinteren.

Oppsummering

Vårsemesteret 2020 har vært det mest krevende semesteret i Dugnadsgjengens historie.

En så lunefull vinter med så merkelige isforhold er heldigvis fortsatt sjelden vare, men det er mulig at klimaendringene fører til at dette blir mer vanlig. Det vanskeliggjør arbeidet vårt. Coronapandemien har vært en annen utfordring der vi har fulgt myndighetenes retningslinjer.

Likefullt greidde dugnadsgjengen å komme i mål før hekkesesongen, riktignok med et «hettemåkenødsrik».

Tusen takk til alle i dugnadsgjengen for en formidabel jobb!

Sibirkornell

Hagerømling brer seg ved Østensjøvannet.

Østensjøvannets Venner har nå igangsatt en større kampanje for å bekjempe denne fremmede arten rundt vannet. Hagebusken finnes i flere varianter i mange hager og sprer seg raskt i naturen. Den er også lett gjenkjennelig med sin rødlig stamme og grener. Trolig er det fugl som bidrar til spredningen, og vi oppfordrer derfor alle hageeiere og borettslag om å fjerne eller beskjære buskene. Målet er å unngå at fugl får tak i fruktene.

Husk at tømning av hageavfall i natur- og grøntområder ikke er tillatt.

Statens naturoppsyn gjennomførte ekstra oppsyn rundt Østensjøvannet før påske

I uke 12 fikk Østensjøvannets Venner flere meldinger fra turgåere og andre om uakseptabel adferd ved Østensjøvannet naturreservat.

Gry Liljefors og Egil Strøm i korrespondanse med Finn A. Gulbrandsen

Politipatrulje

Politiet hadde, trolig som følge av uønsket adferd, en patrulje rundt vannet i uke 11. Det er uvisst hva årsaken var til denne patruljen. Da adferden ikke bedret seg, fant vi det naturlig å sende en henvendelse til politiet med kopi til Statens naturoppsyn (SNO). Henvendelsen refererte til voksne som hadde sluppet to hunder inn i en gåseflokk, gjentatt kasting av kjepper og stein etter fugl og krangel mellom et par voksne med barn og en ungdomsgjeng.

Gry Liljefors, som har oppsynet for reservatet i SNO, svarte umiddelbart med at «området er av høy verdi. I tillegg til å være et svært artsrikt område som helhet, er Østensjøvannet meget viktig for et mangfold av både hekkende og trekkende fugl. Jaging av fugl og annet vilt er særlig alvorlig i den sårbare tiden fremover. Det er primært slike oppgaver knyttet til naturmangfoldloven og forskrifter for verneområdene vi som naturoppsyn jobber med. Når det er sagt, kan uniformert tilstedeværelse generelt sett virke preventivt på flere typer uønsket adferd.»

Stor trafikk rundt Østensjøvannet før påske da SNO var på plass. Foto: Leif-Dan Birkemoe. Bildet er tatt i uke 13, 28.03. 2020.

Stort antall besøkende

Dagen etter var en kollega av Liljefors, Egil Strøm, på plass ved reservatet på bakgrunn av SNOs bekymring. Egil Strøm forteller at «Her er det særlig båndtvangpåbudet som er viktig i disse hekke-, trekke og etablerings-tider. Med et stort antall besøkende rundt Østensjøvannet på grunn av korona-situasjonen er det ekstra viktig at alle følger de reglene som gjelder og ikke forstyrrer fuglelivet».

Egil Strøm var til stede fem dager i uke 13 og 14 før påske. Han snakket med over 50 personer i løpet av disse dagene (anbefalt avstand ble holdt). Da han beveget seg mye, fikk han observert folk i ulike områder rundt vannet. Han var uniformert og godt

synlig med SNOs oppsynsutstyr, uniformert lue, jakke og godt synlig nødsambandsradio, samt kikkert rundt halsen. Tjenestebilen var parkert ved lekeplassen slik at den var godt synlig. At tilsynet var tilstede oppfattet folk positivt.

Positive samtaler

Egil Strøm fremhever at han hadde positive samtaler med fugletittere og fotografer. De dagene han var der hadde heller ikke disse registrert noen negativ adferd. Han fremhever at de dagene han var til stede før påske, fulgte folk reglene for reservatet og viste god adferd slik man skal ved et naturreservat.

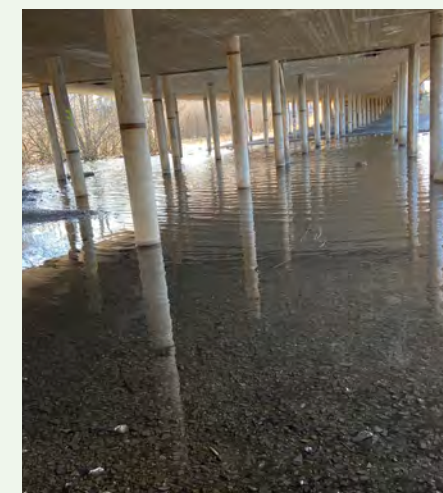
Gry Liljefors var tilstede ved vannet nesten hver dag i påsken og melder også om god adferd rundt vannet. At SNO er tilstede uniformert virker nok disiplinerende i seg selv.

Vi takker Statens naturoppsyn ved Egil Strøm og Gry Liljefors for rask reaksjon og god oppfølging.

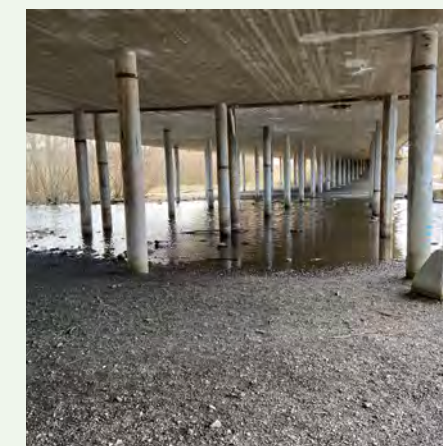
Det er hyggelig å høre at folk som bruker området respekterte reservatbestemmelsene i dagene SNO var tilstede. La oss håpe at det blir slik i fortsettelsen også. Vår generelle erfaring er at det er få som viser uønsket adferd ved Østensjøvannet, men før påske toppet det seg dessverre.

Vannstandsvariasjon

I vinterhalvåret er damluken nord i Østensjøvannet regulert slik at det tillates litt høyere vannstand enn om sommeren. Dette skyldes at tidvis høy vannstand er bra for vegetasjonen og de botaniske forholdene. I år senket og stabiliserte Vann- og avløpsetaten vannstanden på et normalt sommernivå allerede 31. mars. Dette skulle sikre gode hekkforhold for fugl som legger redene på øyene og i vannkanten. Begge foto: Leif-Dan Birkemoe.

Vannstanden er lett å se under Østensjøbroen. Bildet er tatt 28. mars 2020.

Vannstanden ble 31. mars regulert til sommernivå med den følge at vannet trakk seg tilbake ca. 10 meter på kort tid. Bildet er tatt 2. april 2020.

OPPSAL SAMFUNNSHUS SELSKAPS - OG MØTELOKALER

I bydelens hjerte

Vetlandsvn. 99/101 - 0685 Oslo
Tlf. 23 12 65 40

Lyse og trivelige selskaps- møte- og konferanselokaler til leie på dag og kveld. Vi har lokalalternativer som kan dekke fra 10 til 150 personer.
www.oppsalsamfunnshus.no

Det siste vers?

Nei, ikke Ibsens siste vers. Heller ikke siste vers av «Ja, vi elsker». Det gjelder sanglerkas siste skrik.

Antall sanglerker som jubler høyt i sky i Norge har blitt mer enn halvert de siste 50 år. Mer enn en tredjedel av våre norske fuglearter står på den nasjonale rødlista over trua arter.

Vi kan ikke vente på sanglerkas siste vers, siste strofe.
- Da er det for sent!

Hjelp oss med å verne om naturen og fuglelivet. NOF tilhører verdens største grasrotbaserte naturvernorganisasjon. Meld deg inn nå.
- Ikke vent til det er for sent.

oa.birdlife.no
- Vi tar fuglevern på alvor!

*Ettersendes ikke ved varig
adresseforandring, men returneres
med opplysninger om riktig adresse.
Returadresse: ØVV, Pb. 77 Oppsal, 0619 Oslo*

Flere steder rundt Østensjøvannet vokser det skogstorknebb. De fem kronbladene er fiolette eller rødfiolette. Planten er også kalt sjuskjære inspirert av at bladene er dypt innskåret, ofte i syv fliker. En annen variant er midtsommerblomst etter blomstringstidspunktet, kanskje litt forvirrende fordi det også har vært brukt på andre planter, f.eks. rød jonsokblom. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 29. mai 2020.

Gulveis, også kalt gulsymre, er en flerårig urt i soleiefamilien. Den er ikke vanlig. I april-mai var det i et område på vestsiden av Østensjøvannet, dominert av hasselskog, tre større populasjoner med gulveis i tillegg til noen spredte forekomster. I området var det også hvitveis som det hender gulveisen hybridiserer med. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 4. mai 2020.